

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra práva

Diplomová práce

Právní a ekonomické aspekty státního podniku v ČR

Bc. Michal Toufar, DiS.

© 2017 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Michal Toufar, DiS.

Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Právní a ekonomické aspekty státního podniku v ČR

Název anglicky

Legal and economic aspects of the state-owned enterprise in the Czech Republic

Cíle práce

Cílem diplomové práce je zhodnotit problematiku právní regulace a ekonomických aspektů státního podniku v České republice, s primárním zaměřením na Lesy České republiky, s.p.

Metodika

V teoretické části budou objasněny základní pojmy dané problematiky. Bude využita technika sběru dat a jejich analýza, respektive analýza právních předpisů, dokumentů a dostupné literatury.

Právní úprava státního podniku Lesy české republiky bude na základě komparace zhodnocena s právní úpravou Bavorských státních lesů.

Doporučený rozsah práce

60 – 80 stran

Klíčová slova

státní podnik, zákon o státním podniku, Lesy České republiky, s.p.

Doporučené zdroje informací

CEMPÍREK, M., Vývoj právní úpravy lesů. 1. vyd. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2013. 124 s. ISBN 978-80-7418-187-0.

HAVLAN, P., a kol. Majetek státu v platné právní úpravě. 3. vyd. Praha: Linde Praha, 2010, 503 s. ISBN 978-80-7201-796-6.

Statut státního podniku Lesy České republiky, s.p.

VEČEŘ, I., Podnikové právo. 1. Vyd. Praha: Leges, 2013, 186 s. ISBN 978-80-87576-46-5.

www.baysf.de

www.eagri.cz

www.lesycr.cz

Zákon č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně některých zákonů (lesní zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 77/1997 Sb., o státním podniku, ve znění pozdějších předpisů.

Předběžný termín obhajoby

2016/17 LS – PEF

Vedoucí práce

JUDr. Viktor Jansa, CSc.

Garantující pracoviště

Katedra práva

Elektronicky schváleno dne 14. 11. 2016

JUDr. Jana Borská, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 14. 11. 2016

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 01. 02. 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Právní a ekonomické aspekty státního podniku v ČR" jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autor uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31.3.2017 _____

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval JUDr. Viktoru Jansovi, CSc. za podnětné připomínky a za lidský přístup při konzultacích. Dále si dovoluji poděkovat celé své rodině za bezbřehou trpělivost.

Právní a ekonomické aspekty státního podniku v ČR

Souhrn

V diplomové práci se autor zabývá problematikou právní úpravy státního podniku v České republice. Teoretická část je věnována právní úpravě, ekonomickým aspektům a historickým souvislostem státního podniku. Cílem je detailně zhodnotit právní a ekonomické aspekty konkrétního státního podniku. Po vymezení základních pojmů se podrobněji zaměřuje na státní podnik Lesy České republiky, s.p. V praktické části se zabývá komparací Bavorských státních lesů a Lesů České republiky, s.p. Závěr práce je věnován vyhodnocení kladů a záporů státního podniku dle platné právní úpravy.

Klíčová slova: státní podnik, zákon o státním podniku, Lesy České republiky, s.p.

Legal and economic aspects of the state-owned enterprise in the Czech Republic

Summary

In the dissertation the author deals with the legislation of the state-owned enterprise in the Czech Republic. The theoretical part is focused on the legislation, economic aspects and historical context of the state-owned enterprise concept. The aim is to thoroughly evaluate the legal and economic aspects of the particular state-owned company. After the basic terms are defined, the dissertation concentrates on the state-owned enterprise Lesy České republiky, s.p. (Forests of the Czech Republic, state-owned enterprise). In its practical part the thesis provides the comparison of Bayerische Staatsforsten AöR (Bavarian State Forests) and Lesy České republiky, s.p. The conclusion deals with the evaluation of the pros and cons of the state-owned enterprise according to effective legislation.

Keywords: state-owned enterprise, legal regulations of state-owned enterprise, Forests of the Czech Republic, state-owned enterprise

Obsah

1 Úvod.....	10
2 Cíl práce a metodika	11
2.1 Cíl práce	11
2.2 Metodika	11
3 Teoretická východiska	13
3.1 Pojem státní podnik.....	13
3.2 Historické souvislosti	14
3.2.1 Historie státního podniku v ČR	16
3.2.2 Vlastnická práva státních podniků	19
4 Právní úprava státního podniku	23
4.1 Zákon č. 77/1997 Sb., o státním podniku.....	24
4.1.1 Zakladatel, založení a vznik státního podniku.....	24
4.1.2 Orgány státního podniku.....	27
4.1.3 Majetkové poměry státního podniku	27
4.2 Statut státního podniku.....	30
4.3 Typologie státních podniků.....	31
4.3.1 Jiné typy státních organizací.....	32
4.3.2 Příspěvkové organizace	34
5 Ekonomické aspekty státních podniků	36
6 Právní úprava lesů v České republice	41
6.1 Historický exkurz.....	41
6.2 Platná právní úprava.....	46
7 Praktická část	47
7.1 Státní podnik Lesy české republiky	47
7.1.1 Činnost Lesů ČR, s.p.	51
7.1.2 Organizační struktura LČR.....	54
7.1.3 Ekonomické a hospodářské ukazatele LČR.....	56
7.2 Bavorské státní lesy.....	58
7.2.1 Činnost BSF	59
7.2.2 Organizační struktura BSF.....	60
7.2.3 Ekonomické a hospodářské ukazatele BSF	61
8 Zhodnocení	63
8.1 Zhodnocení komparovaných celků	63

8.2 Celkové zhodnocení	64
Závěr	66
Seznam použitých zdrojů	68
Seznam grafů.....	70
Seznam tabulek	70
Seznam zkratk	71

1 Úvod

Státní podniky měly v historii různou funkci i zastoupení v hospodářství Československé a následně České republiky. Stát tímto způsobem kontroloval hospodářskou činnost různých odvětví. V průběhu času se význam a způsob ovládnání strategických veřejných statků měnil v závislosti na potřebách státu a na politické situaci.

Téma diplomové práce je aktuální s ohledem na nepravdělně se opakující názor na smysl existence státního podniku v dvacátém prvním století. Názory zejména v negativním kontextu zaznívaly z různých úst politických reprezentantů v době nedávné i minulé. V určitých odvětvích však politická vůle k uchování této právnické osoby trvá. Jedná se především o podniky spravující lesy, povodí a poštovní služby.

Jednou z výjimek, která v zásadě nepodléhala změnám politického režimu je les a jeho obhospodařování státními organizacemi. Vládnoucí reprezentace státu si mnohdy uvědomovala celospolečenský význam lesa.

Lesní hospodářství České republiky prošlo ve dvacátém století řadou zásadních změn, zvláště pak změn v majetkové držbě lesů, která byly ovlivněna vývojem společnosti na našem území.

Jedním ze státních podniků působících v České republice je podnik hospodařící s většinou lesů ve vlastnictví státu a je jím podnik Lesy České republiky, s.p. Tomuto podniku bude v následujícím textu věnována největší pozornost. Veřejnoprávní povaha Lesů ČR s.p. a povaha lesa, s jeho environmentálními, sociálními a ekologickými funkcemi, který se zásadní měrou podílí na tvorbě krajiny dávají autorovi diplomové práce naději zpracovat téma odpovídající studovanému oboru.

Význam státních podniků v oblasti lesního hospodářství z hlediska vlivu na produkční i mimoprodukční funkce lesa se zdá být veřejností akceptovatelný. Kontrola produkce obnovitelné suroviny v podobě dřevní hmoty a možnost ovlivnění krajinného rázu dává státu patřičný nástroj a ekonomické prostředky k zajištění kulturní krajiny pro všechny obyvatele.

Příležitost státu zasahovat prostřednictvím státních podniků do strategických odvětví, zejména pak do správy majetku a nakládání s přírodním bohatstvím, je šancí prezentovat příkladné hospodaření se svěřeným majetkem. Problematika právní regulace státního podniku a související ekonomické aspekty stojí bezesporu za podrobnější zpracování.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Cílem diplomové práce, zejména teoretické části, je zhodnotit problematiku právní regulace a ekonomických aspektů státního podniku v České republice, definovat a vymežit základní pojmy související s danou tematikou. Výchozí orientací je problematika právního a ekonomického postavení státního podniku Lesy České republiky, s. p.

Cílem praktické části je porovnání právní úpravy lesů ve vlastnictví České republiky s právní úpravou lesů Svobodného státu Bavorsko.

V závěru diplomové práce budou veškeré poznatky vyhodnoceny. Vymezeny budou přínosy a nedostatky institutu státního podniku v České republice.

2.2 Metodika

V teoretické části budou objasněny základní pojmy dané problematiky. Bude využita technika sběru dat. Shromážděna bude odborná literatura související s tématem. Následně bude literatura prostudována a roztříděna.

Použitá literatura bude jak v tištěné podobě, tak v podobě digitální z internetových zdrojů. Digitální zdroje budou zejména z webových stránek Lesů České republiky, s. p., Bavorských státních lesů a Ministerstva zemědělství. Informace budou částečně čerpány z právního informačního systému Beck-online, z něhož budou získány právní předpisy a judikatura související s daným tématem. Stěžejním bude vymezení klíčových pojmů dle zákona o státním podniku č. 77/1997 Sb. v aktuálním znění.

Veškerá vyhledaná data budou přehledně a podrobně vytříděna a použita dle relevance a objektivního významu pro přehledné zpracování dané problematiky. Vytříděné informace budou pomocí analýzy rozloženy do dílčích částí následně pomocí syntézy spojeny v celek, tak aby došlo k pochopení veškerých souvislostí.

Pomocí sběru a třídění dat, analýzy a syntézy bude ve stručnosti zpracována i část věnovaná právní regulaci lesů v České republice včetně historických vazeb na současný zákon č. 289/1995 Sb. o lesích. Data budou rovněž získána prostřednictvím neřízených rozhovorů s kompetentními činiteli, zejména se zaměstnanci státního podniku Lesy České republiky a osobní účastí při činnosti v tomto státním podniku.

Metodou komparace budou porovnány shody a rozdíly mezi státním podnikem Lesy České republiky a Bavorskými státními lesy. Poznatky z komparativní metody budou následně vyhodnoceny.

V závěru bude shrnuta problematika státního podniku v České republice de lege lata. Na základě získaných poznatků budou zhodnoceny přínosy a nedostatky této specifické právnické osoby veřejného práva.

3 Teoretická východiska

Pro pochopení předkládaného tématu je nezbytné vymezení základních pojmů a uvedení do problematiky nastíněním historických souvislostí. Mezi základní termíny patří pojem státní podnik.

3.1 Pojem státní podnik

Pod pojmem podnik je z hlediska veřejnoprávního i soukromoprávního chápán objekt (předmět) právních vztahů reprezentovaný složkami hmotnými, osobními a nehmotnými.¹ V historii byl tento pojem používán nejen v právním kontextu, ale téměř vždy také v kontextu ekonomickém, tedy jako prostředek pro generování zisku.

Státní podnik (s.p.) je dle platné právní úpravy právnickou osobou, která provozuje podnikatelskou činnost se státním majetkem vlastním jménem a na vlastní odpovědnost. S majetkem státu má s.p. právo hospodařit. Toto hospodaření se neřídí zákonem č. 219/2000 Sb. o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ale zákonem č. 77/1997 Sb. o státním podniku, popřípadě jinými zvláštními předpisy. V zakládací listině státního podniku zakladatel vymezí určený majetek státního podniku. Za své závazky s.p. odpovídá svým obchodním majetkem s výjimkou určeného majetku, a neručí za závazky státu a stát neručí za závazky s.p., pokud zákon nestanoví jinak. Při hospodaření se státním majetkem je s.p. oprávněn a povinen nakládat s majetkem v rámci předmětu činnosti vymezeného v zakládací listině v rozsahu a způsobem stanoveným zákonem o státním podniku, nabývat majetek pro stát a starat se o ochranu majetku státu. Majetek, se kterým má s.p. právo hospodařit, může zakladatel odejmout jen v případech a za podmínek stanovených zákonem. Státní podnik povinně vytváří rezervní fond a fond kulturních a sociálních potřeb. Ze svého použitelného zisku může vytvářet i jiné fondy. Zákon přiznává ve vztahu k státnímu podniku řadu oprávnění a ukládá povinnosti jeho zakladateli. Kromě jiného je zakladatel povinen vydat statut státního podniku, v němž musí stanovit zásady hospodaření. Zakladatel vůči s.p. vykonává kontrolu a je oprávněn i povinen požadovat informace o hospodářské činnosti a je oprávněn si poskytnuté

¹ Viz – ELIÁŠ, Karel a kol., *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. 2012.s. 289 .

informace ověřovat. Státní podnik musí mít roční účetní závěrku ověřenou auditorem a schválenou zakladatelem.²

3.2 Historické souvislosti

Historické kořeny podniku sahají do hluboké minulosti. Již v dávné době se lidé zabývali obchodní činností, nicméně existence zvláštních právních norem, které by tuto činnost regulovaly, se rodila postupně. Obecně lze říci, že kodifikační procesy následovaly procesy tvorby dílčí zákonodárné úpravy s určitým časovým zpožděním. Zajímavý je případ práva římského, které samostatně odvětví práva obchodního nikdy nepoznalo a vystačilo si pouze s obecnými instituty práva soukromého.

Obchodní právo v souhrnné právní úpravě se poprvé v Evropě objevilo až ve druhé polovině 17. století v podobě legislativních opatření Ludvíka XIV. „*Ordonnanceducommerce*“ z roku 1673 a „*Ordonnance de la marine*“ z roku 1681. Tyto normy se vyznačovaly komplexností pojetí dotčené právní úpravy. Tento proces postupně odstartoval snahu o zavedení určité míry právních jistot a posílení principu jednotnosti právních norem. Za jeho zlomový okamžik lze považovat přijetí napoleonského „*Code de commerce*“ roku 1807.

V následujícím období vznikl impuls pro vytvoření obchodního zákoníku na základě usnesení spolkového sjezdu německých států ze dne 17. 4. 1856. Výsledkem bylo přijetí *AllgemeinesdeutschesHandelsgesetzbuch* (ADHGB) dne 17. 12. 1862 (zákon č. 1/1863). Tímto byl položen základní právní pilíř pro rozvoj podniku a dispozic s ním. V oblasti občanského práva představovaly klíčové kodifikace francouzský Code Civil z roku 1804 a rakouský ABGB z roku 1811.

Přestože se první právní instituty týkající se obchodního práva objevovaly již dříve, největší rozvoj institutu podniku lze z právního pohledu v našich podmínkách zaznamenat na přelomu 19. a 20. století. Právní terminologie tehdy pro podnik užívala označení obchodní závod. Závodem se rozuměly všechny hmotné i nehmotné části majetku, sloužící k výkonu živnosti včetně souvisejících závazků. Obchodní závod lze tedy označit za zvláštní seskupení majetku v hospodářském významu.

² Viz – PLÍVA, Stanislav. *Právníký slovník*, 3. vyd. 2009 In: *Beck-online* [online právní informační systém].

Na počátku vývoje byl institut podniku vnímán poměrně široce a pojem podniku byl spojován s instituty, které v současné právní teorii již neexistují, případně byly nahrazeny pojmy novějšími. Při konkretizaci pojmu podnik je v neposlední řadě žádoucí zaměřit se na rozvoj obchodního práva v prostoru českých zemí, neboť obecný rozvoj oborů obchodního práva přímo ovlivňoval a teritoriálně nejvíce ovlivňuje chápání podniku ve střední Evropě. Rozvoji obchodněprávních institutů podnikového práva předcházelo sjednocování jednotlivých právních norem a jejich neustálá konkretizace a specializace. Setkáváme se v režimu obchodního práva zpočátku pouze s jednotlivými právními normami.

Do přijetí obchodního kodexu v našich zemích byly obchodněprávní vztahy regulovány občanským zákoníkem a dílčími právními předpisy.

Vzhledem k aktuálním rekonstrukčním procesům je patrné, že dochází k návratu k pojmosloví používanému v dřívějších právních úpravách a k získávání inspirace pro budoucí právní úpravy z minulosti. Proto je nezbytné detailněji analyzovat podnik v historické reflexi, protože dřívější pojetí může pro budoucí právní úpravy přinášet nové inspirační složky.

„Právní teorie 20. let 20. století definovala podnik jako určitou skupinu, případně organizaci, která realizovala výtěžnou činnost. Podnik je výtěžné hospodářství. Má svůj technický obsah a hospodářský účel. Technický obsah podniku tvořili pracovníci, pracovní prostředky a samotná práce. Takové technické pracovní organizaci s uzavřeným pracovním postupem se říkalo závod.“³

Z tohoto pojetí vztahu mezi podnikem a závodem tedy vyplývalo, že podnik představoval typ závodu určený k dosahování zisku. Přitom i větší počet závodů mohl tvořit jednu hospodářsky výnosnou jednotku, jediný podnik. Na základě této definice pro určení podnikové jednotky nebylo podstatné, pokud více závodů patřilo jednomu subjektu. Rozhodujícím kritériem bylo, že se jednalo o jednotnost výnosů pod jednou podnikovou jednotkou.

Existence závodu byla nezávislá na existenci podniku, protože závod představoval primárně technickou jednotku bez zaměření na dosahování zisku. Pod pojmem závod spadaly např. i veřejné nemocnice. Závod představoval statistický pohled na výtěžnou činnost, pokud se jednalo o jeho technickou stránku, tzn. pracovní jednotky, strojovou

³ VEČEŘ, Igor., *Podnikové právo*. 1. vyd. 2013, s. 10.

výzbroj, velikost pracovních skupin apod. Tato koncepce vycházela od menších jednotek, než představovaly podniky, tedy od závodů. Element hospodářské stránky výdělečné činnosti, tzn. výnos a jeho složky, výrobní náklady, ceny a rozsah výroby, naproti tomu vycházel z podnikové jednotky.

Jednotka zvaná podnik vznikala na základě aktivity podnikatele, která byla oddělena od státní a veřejné správy. Tato podnikatelská aktivita vedla ke sdružování pracovníků a pracovních prostředků za účelem realizace společné výdělečné činnosti. Dosažení podnikatelského zisku představuje hlavní motivaci podněcující podnikatele.

*„Rozdílnost podnikatelských forem je důležitým faktorem pro úspěch podniku, přičemž ekonomicko-právní teorie 20. let 20. století kladla důraz na tři klíčové body: na otázku ručení společníků obchodní společnosti; na otázku dispozic s podnikem a na otázku vztahu mezi vlastním kapitálem a cizím kapitálem“.*⁴

3.2.1 Historie státního podniku v ČR

Státní podnik byl v předválečné literatuře traktován nikoli, jak by patrně bylo možno očekávat, jako podmnožina veřejného podniku, nýbrž s pojmem veřejný podnik souběžně jako zvláštní výraz pro činnost státu na poli hospodářském ohraničenou právními předpisy. Za zmínku pak stojí, že již v této době byla kladena otázka obecné vhodnosti či až akceptovatelnosti státního podnikání vůbec, na čemž se ostatně dodnes mnoho nezměnilo. To však jistě neplatilo pro poválečné období. V socialistickém právu byl státní podnik nejprve představován zejména národním podnikem jakožto jednou z forem státních hospodářských organizací podle tehdejšího hospodářského zákoníku (zákon č. 109/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů) a později také přímo státním podnikem na základě zákona o státním podniku (zákon č. 88/1988 Sb.), jako právní formou spojenou s přestavbou hospodářského mechanismu založenou na symbióze plánu trhu na sklonku tehdejšího politického režimu. Rozdíl mezi národním podnikem a státním podnikem pak v duchu výše uvedeného spočíval např. v tom, že zatímco národní podnik byl řízen centrálně direktivně, v případě státního podniku se na rozhodování zásadních otázek

⁴ VEČEŘ, Igor., *Podnikové právo*. 1. vyd. 2013, s. 10.

hospodářské a sociální činnosti podíleli také pracující prostřednictvím socialistické samosprávy pracovního kolektivu.⁵

Zákon o státním podniku č. 88/1988 Sb., vymezoval hlavní společenské poslání státního podniku. Povinností s.p. bylo svou podnikatelskou činností účelně a hospodárně uspokojovat potřeby socialistické společnosti.⁶ V souladu s tímto hlavním posláním uskutečňoval podnik i svá vedlejší poslání, kterým bylo zabezpečovat vlastní hospodářský rozvoj a současně zabezpečovat sociální rozvoj svého pracovního kolektivu. Plnění hlavního a vedlejšího společenského poslání podniku mělo být vzájemně propojeno. Jednota zájmů socialistické společnosti, podniku i pracovního kolektivu, byla podporována vhodnými právními, politickými a ekonomickými regulativy. Podnik měl vlastním hospodářským rozvojem zabezpečovat hospodářské a celospolečenské potřeby. Na základě tohoto zabezpečení a v závislosti na jeho stupni bylo možno hmotně zajišťovat další sociální rozvoj pracovního kolektivu. „*V preambuli zákona o státním podniku bylo uvedeno, že podnik plní své hospodářské a sociální úkoly v souladu s politikou KSČ, vedoucí a usměrňující silou socialistické společnosti a státu. Vedoucí úloha KSČ se zde projevuje i v úloze organizace, která v podniku působí jako politické jádro pracovního kolektivu. Organizacím KSČ v státním podniku přitom příslušelo právo stranické kontroly vůči vedení státního podniku a orgánům socialistické samosprávy.*“⁷

Základním principem strategie urychlení sociálně ekonomického rozvoje, rozpracovávaným postupně ve všech materiálech tvořících podklad pro realizaci „přestavby“, byla samostatnost základních článků ekonomického systému hospodářských organizací. Tato zásada je zřejmá a je vůdčí ideou prostupující veškeré ustanovení zákona o státním podniku. Z ustanovení zákona je patrné, že vstoupil v účinnost koncem osmdesátých let dvacátého století. Všude přítomné heslo přestavby a budování socialismu s lidskou tvářící se projevilo i v zákoně č. 88/1988 Sb., o státním podniku. Zákon také konkretizuje postavení státního podniku z aspektu právního, majetkového a finančního. Tento zákon výslovně konstatuje, že podnik svou činnost provozuje samostatně na základě státního plánu hospodářského a sociálního rozvoje, úplného chozrasčotu a socialistické

⁵ BURSÍKOVÁ, Lenka, SVOBODA, Tomáš, BENÁK, Jaroslav, KRÝSA, Ivo, SOCHOROVÁ, Dagmar, VITOUL, Vlastimil. *Právnícké osoby veřejného práva z perspektivy veřejnoprávní a soukromoprávní*. 2014, s 121

⁶ Viz - Zákon č. 88/1998 o státním podniku. In: *Beck-online* [online právní informační systém].

⁷ RABAN, Přemysl. *Státní podnik (poslání, práva povinnosti)*. 1988. s 14

samosprávy. Veškerá činnost státního podniku je řízena podle zásady demokratického centralismu. Důraz je však přitom kladen na ekonomické nástroje centrálního řízení a na opuštění administrativně direktivní soustavy řízení.

„Centrální řízení volilo nástroje hospodářské činnosti státního podniku a jejich uplatnění podle dosaženého stupně ekonomické rovnováhy hospodářství a efektivnosti celé ekonomiky státu.“⁸

Ve většině případů se v předlistopadové době jednalo o národní podniky, od této formy právnické osoby bylo ve většině případů v devadesátých letech upuštěno a většina národních podniků zanikla. Stávající národní podniky byly zpravidla privatizovány nebo transformovány na státní podniky. *„V dnešní době existuje pouze jeden ekonomicky bezproblémově fungující národní podnik Budějovický Budvar, n.p. Forma státního podniku jako státní organizace svého druhu naopak v polistopadové době přetrvala a byla nově upravena. Státní podniky však dodnes nefungují v jednotném režimu.“⁹* První skupina se řídí zákonem o státním podniku z roku 1997 (zákon č. 77/1997 Sb., ve znění pozdějších předpisů) a vznikla přizpůsobením dříve založených podniků ve smyslu přechodných ustanovení zákona o státním podniku, či jde o podniky nově založené. Druhá skupina státních podniků se řídila zákonem o státním podniku z roku 1990 (zákon č. 111/1990 Sb., ve znění pozdějších předpisů)¹⁰, přičemž tyto podniky jsou dnes většinou v likvidaci.

V případě podřazení státního podniku pod kategorii právnických osob veřejného práva patrně nelze vzhledem k soukromoprávním prostředkům, kterými státní podnik realizuje svoji činnost a vystupuje v právních vztazích, vycházet pouze z jeho zakotvení ve veřejnoprávním předpisu, nýbrž bude nutné hledat určité další znaky této právní formy, které by bylo možné považovat za typické znaky právnických osob práva veřejného. Současně je zjevné, že státní podnik vykazuje určité nezanedbatelné odlišnosti od obchodních společností upravených právem soukromým. Ústavní soud v nálezu ze dne 24. 1. 2007, sp. zn. I. ÚS 260/06, dospěl k závěru, byť v poněkud odlišném kontextu, že je státní podnik právnickou osobou veřejného práva.

⁸ RABAN, Přemysl. *Státní podnik (poslání, práva povinnosti)*. Praha: Práce, 1988. ISSN 24-068-88

⁹ BURSÍKOVÁ, Lenka, SVOBODA, Tomáš, BENÁK, Jaroslav, KRÝSA, Ivo, SOCHOROVÁ, Dagmar, VITOUL, Vlastimil. *Právnické osoby veřejného práva z perspektivy veřejnoprávní a soukromoprávní*. 2014, s. 123

¹⁰ Viz - Zákon č. 111/1990 o státním podniku. In: *Beck-online* [online právní informační systém].

Ústavní soud se k povaze právní formy státního podniku vyjadřoval v kontextu odlišném, avšak blízkém – zabýval se otázkou, zda lze státní podnik podle zákona o státním podniku považovat za veřejnou instituci ve smyslu zákona o svobodném přístupu k informacím (zákon č. 106/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů). Nejvyšší správní soud ve svém rozsudku předcházejícím nálezu Ústavního soudu dospěl k závěru, že státní podnik veřejnou institucí není. Ústavní soud se sice ztotožnil se závěrem Nejvyššího správního soudu co do relevance kritéria veřejnoprávnosti vzniku či zániku instituce, nicméně současně také dodal, že pro konečný závěr o tom, zda určitý subjekt za veřejnou instituci považovat, či nikoli, je nutno zkoumat také povahu tohoto subjektu.

Dle uvedeného nálezu Ústavního soudu lze za instituci zřízenou za veřejným účelem považovat tu, „*kteřá byla zřízena k uspokojování veřejných či celospolečenských potřeb, má za účel prospět nikoli jen zájmům svým, nýbrž uspokojuje svou činností také potřeby veškerenstva nebo alespoň neurčité části subjektů, jimž činnost instituce slouží k dobru.*“¹¹

Veřejný účel lze v případě státního podniku shledávat zejména v podobě legální deklarace účelu zakládání státních podniků podle zákona o státním podniku, podle kterého jsou státní podniky zakládány k uspokojování významných celospolečenských, strategických nebo veřejně prospěšných zájmů. Ke konkretizaci tohoto obecného veřejného účelu následně dochází při zakládání jednotlivých státních podniků.¹²

3.2.2 Vlastnická práva státních podniků

Jestliže československý stát v době první republiky získal určitý nemovitý i movitý majetek např. zákonem č. 354/1921 sb. z. a n., o převzetí statků a majetku připadlých mu podle mírových smluv, zákonem č. 215/1919 Sb., z. a n., o zabránění velkého majetku pozemkového, popřípadě podle některých zvláštních zákonů, tak to nebylo nic proti letům 1945 až 1951. V tomto období totiž došlo ke skutečně nebývalému zvětšení státního majetku. Jeho zdrojem se stalo především znárodnění. Konkrétně dekrety prezidenta republiky z října 1945 (č. 100 až 103/1945), jimiž byl zestátněn prakticky všechn těžký průmysl a nejdůležitější odvětví průmyslu lehkého, stejně jako akciové banky a soukromé

¹¹ NALUS, *Vyhledávání rozhodnutí Ústavního soudu České republiky*. [online].

¹² Viz - BURSÍKOVÁ, Lenka, SVOBODA, Tomáš, BENÁK, Jaroslav, KRÝSA, Ivo, SOCHOROVÁ, Dagmar, VITOUL, Vlastimil. *Právnícké osoby veřejného práva z perspektivy veřejnoprávní a soukromoprávní*. 2014, s 123

pojišťovny, a později v roce 1948 a zčásti i po tomto datu zákony které znamenaly zestátnění zbylého (zvláště lehkého a potravinářského) průmyslu, zahraničního obchodu, a stavebnictví. Zanedbatelný nebyl ani majetek získaný z konfiskace majetku „nepřátel a zrádců“ provedené dekrety č. 12/1945 Sb. a č. 108/1945 Sb., ve znění zákona č. 84/1949 Sb. Ten byl, z větší části, přidělen soukromým vlastníkům, podobně jako půda získaná z revize první pozemkové reformy a z nové pozemkové reformy.

„Rámec vlastnických vztahů v tehdejší Československu byl zřejmý už ze základního článku XII Ústavy, který v odstavci 1 stanovil, že základy hospodářské soustavy jsou znárodněné nerostné bohatství, průmysl, velkoobchod a peněžnictví a dále vlastnictví půdy podle zásady půda patří tomu, kdo na ní pracuje.“¹³

V tehdy platné Ústavě ČSR pak bylo uvedeno, že stát spravuje národní majetek buď přímo, nebo prostřednictvím národních podniků. Občanský zákoník č. 141/1950 Sb. Ústavu ve svém znění respektoval. Především z něj vyplynula základní kostra tehdejší vlastnické soustavy, která byla sestavena ze třech druhů vlastnictví. Socialistické vlastnictví, členěné na dvě formy: státní a družstevní, osobní vlastnictví a vlastnictví soukromé. *„V duchu ekonomizující Ústavy se pak na bázi výrobních prostředků rozlišovalo privilegované socialistické vlastnictví (privilegována byla zvláště jeho státní forma) a „neprivilegované“ vlastnictví soukromé.“¹⁴*

V roce 1960 přijatá nová Ústava dále upřesnila vlastnickou strukturu jako systém přísně hierarchicky uspořádaných druhů. Nepokrytě bylo privilegováno tzv. socialistické vlastnictví, přičemž za skutečně plnohodnotnou formu se považovalo právě jen vlastnictví státní. Také nový občanský zákoník (zákon č. 40/1964 Sb.) akceptoval realitu minulého vývoje, jako svůj ústřední vlastnický institut pojal spotřebitelské osobní vlastnictví. Přitom neopomenul prezentovat jeho sepjetí se socialistickým společenským vlastnictvím.

Jádro úpravy „státního socialistického vlastnictví“ a „správy národního majetku“ se s účinností od 1. července 1964 dostalo do nově konstituovaného hospodářského zákoníku (zákon č. 109/1964 Sb.), který konstatoval, že jednotlivé části národního majetku jsou ve správě státních organizací. Současně se ustálilo pojetí, podle něhož hmotný majetek spravují státní organizace vlastním jménem, kdežto nehmotný majetek spravují tyto

¹³ HAVLAN, Petr, a kol. *Majetek státu v platné právní úpravě*, 3. vyd. 2010, s. 74.

¹⁴ HAVLAN, Petr, a kol. *Majetek státu v platné právní úpravě*, 3. vyd. 2010, s. 74.

organizace jménem státu. Přes poměrně značné reformní úsilí v druhé polovině šedesátých let lze s odstupem času o významnějších změnách v dané oblasti hovořit až v souvislosti se závěrem let osmdesátých. Novela hospodářského zákoníku (zákon č. 98/1988 Sb.), zákon č. 88/1988 Sb., o státním podniku, a vyhláška č. 119/1988 Sb., o hospodaření s národním majetkem. Do kategorie významnějších spadala i změna, kterou přinesl § 74b hospodářského zákoníku. Podle něho se na státní podniky přestala vztahovat ustanovení hospodářského zákoníku upravující příslušnost k hospodaření s národním majetkem, oprávnění a povinnosti organizace vykonávající právo hospodaření, trvalé a dočasné užívání, jakož i oprávnění řídicích orgánů omezit organizaci ve výkonu jejího práva hospodaření. „Z § 1 odst. 2 a 31 odst. 1 až 6 vyhlášky č. 119/1988 Sb. potom vyplynulo, co pouze tento podzákoný předpis pro státní podniky upravuje. Stručně vyjádřeno, po desetiletí trvající „subjektová“ unifikace v úpravě správy národního majetku byla prolomena a začalo se opět zřetelněji diferencovat podle toho, zda s majetkem hospodaří specifický podnikatelský subjekt (státní podnik) nebo jiné státní organizace (typicky organizace rozpočtové a příspěvkové).“¹⁵

Jestliže především druhá polovina čtyřicátých let dvacátého století znamenala enormní zvětšení majetku státu, tak devadesátá léta téhož století přinesla jeho enormní zmenšení. Ostatně, jak známo, zmenšování majetku České republiky pokračuje dodnes. Nicméně v právu, vedlo zjevných neúspěchů, jakými byla zejména koncepce a samotná úprava tzv. restitucí a z větší části také právní uchopení tzv. privatizace, lze mluvit také o pozitivních změnách, a to naštěstí v těch principálně důležitých otázkách.

Zřetelný mezník v právní úpravě představoval ústavní zákon č. 100/1990 Sb., který měnil a doplňoval Ústavu z roku 1960 a zákon č. 143/1968 Sb., o československé federaci. V němž se objevil příslib narovnání vlastnických práv, kdy vymezoval všem vlastníkům rovnocennou ochranu.

Skutečně zásadním způsobem ovšem nakonec v devadesátých letech výkon vlastnického a jiných majetkových práv státu ovlivnily ještě jiné předpisy, a to předpisy právě pro tato léta příznačné. Jednalo se o předpisy restituční a privatizační související s transformačním

¹⁵ HAVLAN, Petr, a kol. *Majetek státu v platné právní úpravě*, 3. vyd. 2010, s. 74.

procesem. Některé z těchto předpisů jsou stále platné a některá jejich ustanovení výkon majetkových práv státu ovlivňují doposud.

Nejobecněji vyjádřeno, je *vlastnictví* panství osoby nad věcí. Podstata tohoto právního panství nad věcí spočívá v tom, že vlastník ovládá věc ve svém zájmu a svou mocí. Mocí, která je jako taková nezávislá zákonem uznaná a chráněná, ale také omezená.

*„Vlastníková moc je tedy při ovládní věci závislá zásadně jen na moci zákona a ne na moci někoho jiného. Na rozdíl od něho např. nájemce, který věc ovládá také určitou svou mocí, je závislý typicky právě na moci vlastníka v roli pronajímatele, resp. vlastníkovou mocí je jeho moc podmíněna.“*¹⁶

V platném právu najdeme výslovné vyjádření rovnosti subjektů vlastnického práva. Článek 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod po konstatování, že každý má právo vlastnit majetek, stanoví, že *„vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu“*.¹⁷

Důležitá jsou dále omezení vlastnického práva, tedy i vlastnického práva státu. *„Vlastnictví zavazuje, nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Jeho výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem.“*¹⁸ V této souvislosti nelze pominout ani možnost věc ve veřejném zájmu vyvlastnit, není-li možné dosáhnout účelu jinak a to pouze za náhradu.

Vedle těchto obecných omezení, existují u státu navíc omezení pramenící za samé jeho podstaty jako právnícké osoby svého veřejnoprávního druhu. Jde o to, že stát se vlastně sám při výkonu vlastnického práva dobrovolně omezuje. Konečně lze poznamenat, že v souvislosti se zásadou vlastnictví zavazuje je zdůrazňována sociální funkce vlastnictví. To znamená, že funkce vlastnictví je v zásadě pojímána z hlediska zájmů občanů státu jako celku. *„Právě státní vlastnictví, svým z povahy věci povinnostním přístupem k předmětu vlastnictví, by mělo tuto sociální funkci dobře plnit, je nasnadě, stejně jako je nasnadě, že jde o nelehký úkol jak pro zákonodárce tak následně hlavně pro ty, kdož vlastnické právo státu vykonávají.“*¹⁹

¹⁶ HAVLAN, Petr, a kol. *Majetek státu v platné právní úpravě*, 3. vyd. 2010, s. 76.

¹⁷ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod

¹⁸ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod

¹⁹ HAVLAN, Petr, a kol. *Majetek státu v platné právní úpravě*, 3. vyd. 2010, s. 77.

4 Právní úprava státního podniku

Stát vedle přímého zabezpečování plnění svých funkcí prostřednictvím organizačních složek bez právní subjektivity, které jednají jménem státu, používá i způsob nepřímý prostřednictvím právnických osob, které hospodaří s majetkem státu. Mezi tyto právnické osoby patří i státní podniky.

V obecné rovině byl pojem podnik definován v ustanovení § 5 části první již neúčinného obchodního zákoníku (zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů). Ustanovení § 5 odst. 1 definovalo, že podnikem se pro účely obchodního zákoníku rozumí soubor hmotných, jakož i osobních a nehmotných složek určených k podnikání. K podniku náleží věci, práva a jiné majetkové hodnoty, které patří podnikateli a slouží k provozování podniku nebo vzhledem ke své povaze mají tomuto účelu sloužit.

Ustanovení § 5 odst. 2 dále uvádí, že podnik je věc hromadná. Definice hromadné věci je upravena v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, který vstoupil v účinnost 1. ledna 2014, Jeho ustanovení § 501 hromadnou věc definuje jako soubor jednotlivých věcí náležejících téže osobě, považovány za jeden předmět a jako takový nesoucí společné označení, pokládá se za celek a tvoří hromadnou věc.

„Na základě definice obchodního zákoníku, z pohledu obchodněprávního, chápeme podnik jako soubor hmotných, jakož i osobních a nehmotných složek podnikání. Obchodní zákoník dále řadil k podniku i věci, práva a jiné majetkové hodnoty za předpokladu, že patří podnikateli a slouží k provozování podniku, včetně věcí, které vzhledem ke své povaze mají tomuto účelu sloužit. Podnikatel provozuje tuto činnost vlastním jménem a na svoji vlastní odpovědnost.“²⁰

Podnik je organizovaný celek vytvořený za účelem dosahování zisku.²¹

Státní podnik je zákonem č. 77/1997 Sb., o státním podniku, ve znění pozdějších předpisů, charakterizován jako právnická osoba, která provozuje podnikatelskou činnost s majetkem státu vlastním jménem a na vlastní odpovědnost. Nemá vlastní majetek a má právo hospodařit s majetkem státu. Zapisuje se do obchodního rejstříku. Jeho kmenové jmění lze vymezit jako věci, pohledávky a jiná práva a penězi ocenitelné jiné hodnoty (obchodní majetek), s nimiž má státní podnik právo hospodařit jako majetkem státu při svém vzniku.

²⁰ VEČEŘ, Igor., *Podnikové právo*. 1. vyd. 2013, s. 14.

²¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 3. 2003, sp. zn. 29 Odo 717/2002, uvádí: „Podnik je fungujícím ekonomickým organizmem.“

Výše kmenového jmění státního podniku, jakož i jeho minimální výše, kterou je podnik povinen zachovat, se zapisuje do obchodního rejstříku. Obchodním jměním státního podniku pak je jeho obchodní majetek a jeho závazky. Kromě toho může zřizovatel v zakládací listině určitý majetek státu, s nímž má státní podnik právo hospodařit, vymezit jako tzv. určený majetek. Ten se rovněž zapisuje do obchodního rejstříku. S určeným majetkem může státní podnik nakládat pouze se schválením zakladatele, jinak je právní úkon takového majetku se týkající neplatný. Vymezení určeného majetku může zakladatel měnit v průběhu podnikatelské činnosti státního podniku, jestliže to vyžadují naléhavé hospodářské nebo bezpečnostní zájmy státu. Vlastní hospodaření státního podniku s majetkem státu se neřídí zákonem o majetku státu, ale pouze zákonem o státním podniku (§ 16 až 19) a zvláštními právními předpisy. Podle § 16 odst. 7 zákona o státním podniku může podnik zřídit zástavní právo k jakémukoliv majetku státu, s nímž má právo hospodařit, pouze se schválením zakladatele. Státní podnik není organizační jednotkou ve smyslu zákona o majetku české republiky a jejím vystupování v právních vztazích.²²

„Za závazky státní podnik odpovídá svým majetkem s výjimkou určeného majetku. Stát za závazky státního podniku ručí jen v případě, že tak stanoví zákon a stejně tak i státní podnik za závazky státu. Majetek, s nímž má státní podnik právo hospodařit, může státnímu podniku zakladatel odejmout pouze v případech a za podmínek stanovených zákonem.“²³

4.1 Zákon č. 77/1997 Sb., o státním podniku

4.1.1 Zakladatel, založení a vznik státního podniku

Zakladatel podniku je definován ustanovení § 3 uvedeného zákona, a je jím stát. Jeho jménem vykonává funkci zakladatele ministerstvo, do jehož působnosti spadá předmět podnikání podniku, pokud zákon nestanoví jinak.

Podniky založené podle tohoto zákona jsou zakládány k uspokojování významných celospolečenských, strategických nebo veřejně prospěšných zájmů.

Podnik neručí za závazky státu a stát neručí za závazky podniku, není-li zákonem stanoveno jinak.²⁴

²² Viz - Zákon č. 219/2000 o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích.

²³ PLÍVA, Stanislav. *Hospodaření s majetkem státu*. 2. Přepřacované a doplněné vydání. 2004. s. 226.

²⁴ Viz – Zákon č. 77/1997 Sb. o státním podniku. In: *Beck-online* [online právní informační systém].

Příslušnost k výkonu funkce zakladatele se vymezuje odvětvově, podle rozhodujícího (převažujícího) předmětu podnikání. Zvláštní úprava se navrhuje pro podniky založené v působnosti Ministerstva obrany, které by svým předmětem podnikání odvětvově příslušely jiným zakladatelům. Funkci zakladatele podniku zabezpečujícího v určitém rozsahu úkoly pro obrany státu, pokud jím není Ministerstvo obrany, může vykonávat i jiné ministerstvo pouze po předchozím souhlasu Ministerstva obrany.

Podnik může být založen pouze na základě předchozího souhlasu vlády.

Vnitřní organizace podniku a organizace vnitřního řízení je ve výhradní působnosti podniku. Podnik může stanovit, které vnitřní organizační jednotky se zapíší do obchodního rejstříku jako odštěpné závody.

Úprava nevylučuje, aby měl podnik zapsáno i více předmětů činnosti, a to zejména z důvodu lepšího využití hmotných prostředků i pracovních sil. Tyto podnikatelské aktivity však nesmějí narušovat hlavní podnikatelskou činnost, pro kterou byl podnik založen.

Návrh umožňuje podniku provozovat podnikatelskou činnost samostatně, vlastním jménem a na vlastní účet. Vylučuje se automatické převzetí odpovědnostních závazků mezi státem a podnikem. Takový odpovědnostní vztah může být založen pouze zvláštním zákonem. Státní záruky, které může poskytnout ministr financí, lze poskytnout pouze do výše, v níž souhrn splátek splatných v jednotlivých kalendářních rocích nepřekročí 8 % předpokládaných příjmů státního rozpočtu republiky.²⁵

Založení podniku - § 4 - podnik se zakládá zakládací listinou, kterou jménem státu vydává příslušné ministerstvo.

Zakládací listina je dokumentem zachycujícím zakladatelské právní jednání. Její nedílnou součástí je příloha obsahující vymezení určeného majetku.

Ustanovení uvádí výčet náležitostí zakládací listiny, které musí s ohledem na ustanovení § 28 obchodního zákoníku v okamžiku podání návrhu na zápis do obchodního rejstříku listina obsahovat a které jsou v tomto okamžiku známy a k dispozici. (např. identifikační číslo organizace přiděluje až rejstříkový soud, zástupce ředitele je rovněž možno zapsat dodatečně atd.).

Zakládací listina musí obsahovat

²⁵ Viz – Důvodová zpráva k zákonu č. 77/1997 Sb. o státním podniku. In: *Beck- online* [online právní informační systém].

- a) označení ministerstva, které vykonává funkci zakladatele,
- b) obchodní jméno a sídlo zakládaného podniku; součástí obchodního jména je označení „státní podnik“, které může být nahrazeno zkratkou „s. p.“,
- c) hlavní předmět podnikání,
- d) výši kmenového jmění a jeho minimální výši, kterou je podnik povinen zachovat,
- e) určení a ocenění majetku státu, s nímž má podnik právo hospodařit,
- f) jméno, příjmení, rodné číslo, trvalý pobyt ředitele a jeho ověřený podpis,
- g) počet členů dozorčí rady, jejich jména, příjmení, rodná čísla a trvalý pobyt,
- h) výši rezervního fondu v okamžiku založení podniku, která činí nejméně 10 % kmenového jmění, pokud zakladatel nestanoví jinak, a minimální výši, do které bude doplněn v průběhu podnikání,
- i) označení osoby oprávněné jednat ministerstva vykonávajícího funkci zakladatele a její úředně ověřený podpis.

Určení a ocenění majetku státu se provede ke dni založení podniku.²⁶

Při stanovení výše kmenového jmění a při ocenění nepřihlíží k povrchovým a podzemním vodám, lesním pozemkům a lesním porostům, ložiskům nerostných surovin a nerostů a jeskyním. Specifická úprava pro vody a jiné přírodní výtvořky ve vlastnictví státu ve vztahu ke kmenovému jmění podniku a ocenění majetku státu, k němuž má podnik právo hospodaření. Přírodní hmotný investiční majetek není účetně oceněn a účetnictví s tímto specifickým vlastnictvím nepočítá. Kromě toho se jedná o věci, jejichž finanční hodnota v čase a prostoru je trvale proměnná a jejich ocenění je tedy náročné, nepřesné a neúčelné.²⁷

Vznik podniku - § 5 - podnik vzniká dnem, ke kterému byl zapsán do obchodního rejstříku.

Den vzniku státního podniku se stanoví shodně s ostatními podnikatelskými subjekty.

Návrh na zápis podává zakladatel.

K návrhu se připojí

- a) zakládací listina,
- b) doklad o ocenění majetku, s nímž má podle zakládací listiny podnik právo hospodařit v okamžiku svého založení, provedeném podle zvláštních právních předpisů,

²⁶ Viz – Důvodová zpráva k zákonu č. 77/1997 Sb. o státním podniku

²⁷ Zákon č. 77/1997 Sb. o státním podniku. In: *Beck-online* [online právní informační systém].

c) doklady dle zvláštních předpisů nutné k zápisu v obchodním rejstříku,

d) usnesení vlády, kterým se uděluje souhlas se založením podniku.

Vzhledem k tomu, že se zákon vztahuje na podniky zásadního strategického významu, může být podnik založen pouze na základě souhlasu vlády. Je tedy třeba k žádosti o zápis podniku do obchodního rejstříku doložit i usnesení vlády, kterým se uděluje souhlas se založením státního podniku.²⁸

4.1.2 Orgány státního podniku

Orgány státního podniku vymezenými zákonem jsou ředitel a dozorčí rada. Ředitel je statutárním orgánem podniku, který řídí činnost podniku a rozhoduje o všech jeho záležitostech, pokud nejsou zákonem vyhrazeny zakladateli. Je jmenován a odvoláván ministrem, jenž vykonává funkci zakladatele.

Dozorčí rada státního podniku musí být minimálně tři členná a její členové jsou jmenováni a voleni z řad nezávislých odborníků a z jedné třetiny z volených zástupců zaměstnanců podniku. Výkon člena dozorčí rady je nezastupitelný, ředitel ani jeho zástupci nemohou být členy dozorčí rady.

4.1.3 Majetkové poměry státního podniku

Obchodním majetkem podniku je souhrn věcí, práv a jiných majetkových hodnot státu, s nimiž má podnik právo hospodařit.

Podnik vykonává při hospodaření s majetkem státu práva vlastníka podle zvláštních právních předpisů, vlastním jménem jedná v právních vztazích týkajících se majetku státu a účastní se řízení před soudy a jinými orgány ve věcech týkajících se majetku státu včetně řízení o určení, zda tu vlastnické nebo jiné obdobné právo státu je, či není.

Právní úkony vztahující se k majetku učiněné podnikem bez schválení zakladatele předepsaného tímto zákonem jsou neplatné od samého počátku. Nabývá-li podnik majetek od jiné osoby než od státu, nabývá jej pro stát a podniku vzniká právo s tímto majetkem hospodařit. Vymezuje se obchodní majetek podniku, vlastnictví majetku, který podnik nabyl v průběhu své podnikatelské činnosti, a rozsah ručení podniku za jeho závazky.

Za závazky odpovídá podnik svým obchodním majetkem s výjimkou určeného majetku.

²⁸ Viz - Zákon č. 77/1997 Sb. o státním podniku. In: *Beck-online* [online právní informační systém].

Podnik může z obchodního majetku poskytnout dary jen k účelům a v rozsahu, v jakém lze podle zvláštního zákona odečíst hodnotu daru od základu daně z příjmů právnických osob.

Poskytování darů a sponzorská činnost jsou omezeny zvláštním zákonem. Podnik může k majetku zřídit zástavní právo pouze se schválením zakladatele.

Majetek, s nímž má podnik právo hospodařit, může zakladatel podniku odejmout pouze v případech a za podmínek stanovených zákonem.

Nemovité věci, s nimiž mají právo hospodařit podniky založené ústředními orgány státní správy, lze bezúplatně darovací smlouvou převést na návrh zakladatele po souhlasu vlády do vlastnictví územně samosprávných celků, popřípadě jejich sdružení. Tento majetek, o jehož převodu vláda rozhodla, se považuje za majetek pro stát trvale nepotřebný. Pro převod takového majetku se použijí obdobně ustanovení zvláštního zákona.²⁹

Nakládání s určeným majetkem - § 17 - zakladatel je oprávněn měnit vymezení určeného majetku v průběhu podnikatelské činnosti podniku, vyžadují-li to naléhavé hospodářské nebo bezpečnostní zájmy státu. S určeným majetkem může podnik nakládat pouze se schválením zakladatele. Ustanovení o zákazu odnětí majetku, k němuž podnik vykonává právo hospodaření, je významné nejen pro samotný podnik, ale i pro ochranu a právní jistotu třetích osob, s nimiž podnik vstupuje do obchodních a jiných vztahů. Určení tohoto majetku se ponechává na zakladateli.³⁰

Účetnictví podniku - § 18 - podnik vede účetnictví v rozsahu a způsobem stanoveným zvláštním právním předpisem. Účetní závěrka podniku musí být ověřena auditorem.

Statutární orgán sdělí písemně zakladateli a dozorčí radě do jednoho měsíce od doručení zprávy auditora, jaká byla přijata opatření k odstranění nedostatků uvedených ve zprávě auditora.

Fondy podniku § 19 - podnik vytváří

- a) rezervní fond,
- b) fond kulturních a sociálních potřeb,
- c) fond zakladatele na základě rozhodnutí zakladatele.

²⁹ Viz - Zákon č. 77/1997 Sb. o státním podniku. In: *Beck-online* [online právní informační systém].

³⁰ Viz - Zákon č. 77/1997 Sb. o státním podniku. In: *Beck-online* [online právní informační systém].

Rezervní fond u podniků zřízených podle tohoto zákona je určen ke krytí ztrát a rizik, k financování výkyvů hospodaření podniku a ke krytí základního přídělu do fondu kulturních a sociálních potřeb u těch podniků, které nemají dostatek zisku nebo vykazují ztrátu. Minimální výše rezervního fondu činí při založení podniku 10 % kmenového jmění, pokud zakladatel nestanoví jinak, a doplňuje se ročně nejméně 10 % z čistého zisku až do dosažení výše určené v zakládací listině.

Fond kulturních a sociálních potřeb podnik tvoří a užívá v souladu se zvláštním právním předpisem.

Zakladatel může rozhodnout o tom, že podnik je povinen vytvořit a spravovat fond zakladatele. Rozhodne-li zakladatel o vytvoření fondu zakladatele, doplní pravidla jeho tvorby a užití do statutu podniku. Do fondu zakladatele podnik převede zakladatelem určenou část nerozděleného zisku minulých let. Finanční prostředky v tomto fondu mohou být na základě rozhodnutí zakladatele převedeny do státního rozpočtu, do rozpočtu státních fondů k provádění činností podle jiných právních předpisů nebo uvolněny pro krytí odůvodněných potřeb podniku. Toto rozhodnutí zakladatele může být učiněno jen po předchozím souhlasu vlády vydaném na návrh zakladatele. O vládou určenou část prostředků převáděných z fondu zakladatele do státního rozpočtu mohou být překročeny výdaje příslušné kapitoly. Je-li zakladatelem rozhodnuto o vytvoření fondu zakladatele, podnik bez zbytečného odkladu přizpůsobí svou plánovací dokumentaci a koncepci rozvoje této skutečnosti. Podnik může ze svého použitelného zisku vytvářet další fondy.³¹

Zrušení podniku - § 6 - podnik se zrušuje rozhodnutím zakladatele způsobu zrušení podniku, a to jak z hlediska časového momentu, k němuž k těmto změnám dochází, tak i majetkového dopadu. Rozhodnutí o zrušení podniku může zakladatel učinit pouze po předchozím souhlasu vlády.

- a) o zrušení podniku s likvidací nebo bez likvidace dle zvláštního zákona nebo
- b) o sloučení, splynutí či rozdělení podniku rozštěpením; rozhodnutím o sloučení nebo splynutí není dotčena povinnost podniku požádat o udělení povolení ke spojení podle zvláštních předpisů.

Zakladatel podnik zruší, jestliže

³¹ Viz – Důvodová zpráva k zákonu č. 77/1997 Sb. o státním podniku. In: *Beck- online* [online právní informační systém].

- a) podnik ztratí oprávnění k podnikatelské činnosti, za jejímž účelem byl zřízen,
- b) zaniknou předpoklady vyžadované zákonem,
- c) založením, splynutím, sloučením či rozdělením podniku byl porušen zákon,
- d) počet členů dozorčí rady se sníží oproti počtu uvedenému v zakládací listině a není doplněn do šesti měsíců ode dne snížení, nebo
- e) podnik porušuje ustanovení zakládací listiny týkající se rozsahu podnikatelské činnosti, výše kmenového jmění nebo nakládá s majetkem státu v rozporu s právními předpisy.

O zrušení podniku může rozhodnout soud na návrh osoby, která osvědčí právní zájem. Může se jednat např. o živnostenský úřad, pokud podnik porušuje zapsaný předmět činnosti, nebo finanční úřad v případech, kdy podnik nakládá s majetkem státu, k němuž má právo hospodaření, v rozporu s platnými předpisy atd.

Možnost zrušit podnik rozhodnutím soudu i v případech, kdy by tak mohl a měl učinit zakladatel, se zakotvuje jako subsidiární řešení pro případy, že zakladatel tak neučiní. Před rozhodnutím o zrušení podniku může soud stanovit lhůtu k odstranění důvodu, pro který bylo zrušení navrženo.

Nepřejde-li působnost statutárního orgánu na likvidátora nebo insolventního správce, může ji statutární orgán podniku vykonávat po zrušení podniku jen v rozsahu potřebném k provedení likvidace.³²

Zánik podniku - § 10 - Podnik zaniká ke dni výmazu z obchodního rejstříku.

Teprve dnem výmazu z obchodního rejstříku končí právní subjektivita podniku. Je tedy třeba rozlišovat mezi zrušením a zánikem podniku. Zrušení podniku je pouze předpokladem pro provedení výmazu.³³

4.2 Statut státního podniku

Zakladatel státního podniku vydává na základě ustanovení § 15 písm. f) zákona č. 77/1997 Sb., statut státního podniku. Statutem může zakladatel vymezit základní zásady

³² Viz – Důvodová zpráva k zákonu č. 77/1997 Sb. o státním podniku. In: *Beck- online* [online právní informační systém].

³³ Viz - Zákon č. 77/1997 Sb. o státním podniku. In: *Beck-online* [online právní informační systém].

hospodaření podniku, nakládání s určeným majetkem a zásady spolupráce s orgány státní správy a samosprávy.

4.3 Typologie státních podniků

Vedle státních podniků založených na základě zákona o státním podniku existují také příklady zvláštních subjektů, které se také řídí režimem zákona o státním podniku (byť nikoli výhradně) a svou povahou se státnímu podniku v obecném smyslu blíží. Jde zejména o pětici státních podniků Povodí Labe, Povodí Moravy, Povodí Odry, Povodí Ohře a Povodí Vltavy jako zvláštních státních podniků vytvořených zákonem o povodích (zákon č. 305/2000 Sb., ve znění pozdějších předpisů), které oproti státnímu podniku ve smyslu zákona o státním podniku vykazují určité odlišnosti. *„Dále pak zřejmě půjde také o Správu železniční dopravní cesty jako státní organizaci podnikového typu vzniklou na základě transformace původní státní organizace České dráhy na výše jmenovanou státní organizaci a akciovou společnost České dráhy, a to na základě zákona o akciové společnosti České dráhy, státní organizaci Správa železniční dopravní cesty (zákon č. 77/2002 Sb., ve znění pozdějších předpisů). I na tuto státní organizaci přiměřeně dopadá režim zákona o státním podniku.“*³⁴

Jako příklad klasických státních podniků, majících určitou perspektivu, lze uvést zejména Lesy České republiky, Českou poštu a Řízení letového provozu České republiky.

Státní podnik je zákonem vymezen jako právnická osoba provozující podnikatelskou činnost s majetkem státu vlastním jménem a na vlastní odpovědnost. Zapisuje se do obchodního rejstříku a má právo s majetkem státu hospodařit. *„V kontextu s tím je za „kmenové jmění podniku“ označen „obchodní majetek podniku“, tj. souhrn věcí, práv a jiných majetkových (penězi ocenitelných) hodnot, k nimž má podnik právo hospodařit při svém vzniku. Skutečná výše kmenového jmění, a také minimální výše tohoto jmění, kterou je podnik povinen zachovat, se zapisuje do obchodního rejstříku.“*³⁵ Jměním podniku se pak pro účely zákona o státním podniku rozumí obchodní majetek podniku a jeho závazky. Důležitou kategorií představuje určený majetek, za který se považuje majetek státu, jenž je jako určený vymezen v zakládací listině a zapisuje se do obchodního rejstříku. Tento

³⁴ BURSÍKOVÁ, Lenka; SVOBODA, Tomáš; BENÁK, Jaroslav; KRÝSA, Ivo; SOCHOROVÁ, Dagmar; VITOUL, Vlastimil. *Právnické osoby veřejného práva z perspektivy veřejnoprávní a soukromoprávní*. 1. vyd. 2014, s. 136.

³⁵ HAVLAN, Petr, a kol. *Majetek státu v platné právní úpravě*, 3. vyd. 2010, s. 78.

majetek má zvláštní režim, tj. především s ním může být nakládáno jen se schválením zakladatele.

Podnik vykonává při hospodaření s majetkem státu práva vlastníka ve smyslu zákona o státním podniku. V souladu s obecnou konstrukcí státních organizací, nabývá-li podnik majetek od jiné osoby (fyzické nebo právnické) než od státu, nabývá jej pro stát.

Za závazky státního podniku ručí stát jen v případě, že tak stanoví zákon, a jen stanoví-li to zákon, ručí státní podnik za závazky státu. Majetek, s nímž má podnik právo hospodařit, může zakladatel podniku odejmout pouze v případech a za podmínek stanovených zákonem.

Státní podnik hospodaří s peněžními prostředky, které získává svojí podnikatelskou činností. Na státní rozpočet je napojen prostřednictvím daní, zejména daně z příjmu právnických osob. Za podmínek stanovených rozpočtovými pravidly může být státní podnik příjemcem dotace ze státního rozpočtu, státních finančních aktiv nebo Národního fondu, poskytnuté na stanovený účel.

„Povinně vytvářenými fondy státního podniku jsou fond rezervní a fond kulturních a sociálních potřeb. Rezervní fond činí při založení státního podniku alespoň 10 % kmenového jmění, pokud zakladatel nestanoví jinou výši. Doplňuje se až do výše určené v zakládací listině, a to ročně nejméně 10 % z čistého zisku. Prostředky rezervního fondu jsou určeny ke krytí ztrát a rizik, k financování výkyvů hospodaření státního podniku a ke krytí základního přídělu do fondu kulturních a sociálních potřeb u těch státních podniků, které nemají dostatek zisku nebo vykazují ztrátu.“³⁶

4.3.1 Jiné typy státních organizací

Zakladatelem podniku je stát a jeho jménem vykonává funkci zakladatele ministerstvo, do jehož působnosti spadá předmět podnikání podniku (pokud zákon nestanoví jinak). Jako příklady takového subjektu můžeme uvést státní podnik Lesy České republiky, Vojenský výzkumný ústav, Česká pošta, MERO (přeprava ropy), apod.

Státní podniky, založené podle tohoto zákona, vznikají za účelem uspokojování významných celospolečenských, strategických nebo veřejně prospěšných zájmů. Jak již

³⁶ PLÍVA, Stanislav. *K pojetí nové úpravy hospodaření s majetkem státu, Právní rozhledy*. In: Beck-online [online právní informační systém].

bylo uvedeno státní podnik je založen pouze s předchozím souhlasem vlády. Práva a povinnosti zakladatele vůči podniku jsou podrobně vymezena v zákoně o státním podniku.

„Od státních podniků v pravém slova smyslu je třeba odlišovat případy, kdy stát vlastní obchodní korporaci nebo její část. Typickým příkladem je zde ČEZ, a. s. V tomto případě se jedná o obchodní společnost, která nakládá se svým vlastním majetkem a platí pro ni jiná pravidla. Odlišný bude i způsob řízení těchto společností.“³⁷

Základním předpisem, který upravuje hospodaření a nakládání se státním majetkem, je zákon č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích. Paragrafy 28 až 30 tohoto zákona upravují problematiku účasti státu v jiných právnických osobách a sdruženích, včetně obchodních společností s majetkovou účastí státu. Stát může založit obchodní společnost nebo se účastnit jejího založení pouze ve formě akciové společnosti, a to jen po předchozím souhlasu vlády.³⁸ Stát se může také stát akcionářem společnosti, na jejíž založení neměl žádný vliv. Akcie takové společnosti může nabýt v podstatě všemi dovolenými způsoby nabývání majetku státu, to znamená jak smluvně, tak ostatními způsoby, čili např. zákonem, děděním ze zákona (tzv. odúmrtí) či ze závěti, apod.

„Kromě akciové společnosti nemůže stát žádnou jinou obchodní společnost založit nebo se jejího založení účastnit. S ohledem na zmíněnou zásadu, že státu nelze upřít právo nabýt jakýkoli majetek, a z podstaty věci samé však nelze vyloučit, aby se stát stal společníkem i v jiné, bez jeho přičinění vzniklé, obchodní společnosti než akciové. Nabýt podíl i v jiné než akciové společnosti lze např. i bezúplatným smluvním převodem.“³⁹ Zákon o majetku České republiky požaduje pro vkládání majetku státu do obchodních společností a pro nakládání s majetkovými účastmi státu v těchto společnostech předchozí souhlas vlády.

Je nutné rovněž zmínit, že výnosy obchodních společností s účastí státu se mohou stát po předchozím souhlasu vlády součástí státního rozpočtu. Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech, v § 6 odst. 1 písm. 1 zahrnuje výnosy z majetkových účastí státu mezi příjmy státního rozpočtu.

³⁷ HROCH, Jan. *Státní podniky v České republice a v Evropě.*, Kulturní noviny. [online]. 2015. č.46

³⁸ POKORNÁ, J., HOLEJŠOVSKÝ, J., PEKÁREK, M. a kol. *Obchodní společnosti a družstva*. 1. vyd. 2014, s. 194 s.

³⁹ HROCH, Jan. *Státní podniky v České republice a v Evropě.*, Kulturní noviny. [online]. 2015. č.46

4.3.2 Příspěvkové organizace

Státní příspěvkové organizace zřízené, popř. řízené podle již neúčinných předpisů ústředními orgány a (nyní již neexistujícími) okresními úřady a školskými úřady, dále státní podniky a jiné státní organizace zřízené na základě zvláštního právního předpisu jsou právními osobami a hospodaří s majetkem státu. „*Jedná se různé státní organizace, například subjekty vzniklé na základě § 3 odst. 2 zákona č. 114/1993 Sb., o Kanceláři prezidenta republiky a § 3 odst. 2 zákona č. 283/1992 Sb., o Akademii věd České republiky, zákon č. 239/1992 Sb., o Státním fondu kultury České republiky. Při tom se řídí zvláštními právními předpisy a těmi ustanoveními zákona o majetku státu, které se vztahují na organizační složky státu příslušné hospodařit s tímto majetkem podle § 9 uvedeného zákona, nejde-li o úkony vyhrazené pouze ministerstvům.*“⁴⁰ Působnost zákona o majetku státu se nevztahuje s účinností od 31. prosince 2001 na státní organizace založené na základě zvláštního právního předpisu nebo zvláštním právním předpisem, které doposud vykonávaly právo hospodaření, popř. právo společného hospodaření podle dosavadních předpisů, anebo, které ještě budou obdobně zřízeny. Zákon se tedy nevztahuje na státní podniky založené ve smyslu zákona č. 77/1997 Sb. o státním podniku včetně těch, které se považují za založené podle uvedeného zákona na státní organizace, které se uvedeným zákonem v rozsahu stanoveném zvláštními předpisy řídí, a na Budějovický Budvar, národní podnik. Hospodaření těchto státních organizací upravují zvláštní právní předpisy. „*Obecně je kategorie státních organizací, jak vyplývá ze systematiky zákona o majetku státu a jak je rovněž zdůrazněno v důvodové zprávě k němu, pojata už jen jako kategorie přechodná. Ona přechodnost se pak do jisté míry začíná také naplňovat. Například Fond dětí a mládeže je v současné době v likvidaci, nebo Konsolidační banka Praha, s.p., byla nahrazena Českou konsolidační agenturou, která zanikla dnem 31. prosince 2007.*“⁴¹

K výraznému omezení státních organizací jako nepřímých vykonavatelů vlastnického práva a jiných majetkových práv státu již došlo. Souvisí to především se vznikem kategorie organizačních složek státu, též s přeměnou některých státních organizací na vnitřní organizační jednotky těchto organizačních složek. Proces privatizace se zásadním způsobem dotkl počtu státních podniků. Řada státních příspěvkových organizací se

⁴⁰ HAVLAN, Petr, a kol. *Majetek státu v platné právní úpravě*, 3. vyd. 2010, s. 80.

⁴¹ HAVLAN, Petr, a kol. *Majetek státu v platné právní úpravě*, 3. vyd. 2010, s. 80.

přeměnila na základě rozhodnutí příslušných ústředních správních úřadů na příspěvkové organizace krajů podle zákona č. 157/2000 Sb., o přechodu některých věcí, práv a závazků z majetku České republiky do majetku krajů. Zvláštním případem zmenšení počtu státních organizací je také jejich přeměna na subjekty obcí podle § 57 zákona o majetku státu. Počet státních organizací omezil rovněž zákon č. 290/2002 Sb., o přechodu některých dalších věcí, práv a závazků České republiky na kraje a obce, občanská sdružení v oblasti tělovýchovy a sportu a o souvisejících změnách. Ten mimo jiné stanovil, že státní příspěvkové organizace, u nichž funkci zřizovatele vykonávaly okresní úřady, se dnem 1. ledna 2003 stávají buď příspěvkovými organizacemi krajů, nebo příspěvkovými organizacemi obcí.

„Nový trend, předznamenávající opuštění dosavadní koncepce státních organizací, pak představují „veřejné výzkumné instituce“, na něž se dne 1. ledna 2007 přeměnilo 79 státních příspěvkových organizací z oblasti výzkumu a vývoje.“⁴²

⁴² HAVLAN, Petr, a kol. *Majetek státu v platné právní úpravě*, 3. vyd. 2010, s. 82.

5 Ekonomické aspekty státních podniků

Státní podniky jsou součástí ekonomické politiky státu. Pomáhají mu plnit jeho základní funkce, vytvářejí jeho zřetelnou ekonomickou a materiální základnu, přispívají k jeho sociální a ekonomické stabilitě. Po období ideologicky zatíženého negativního vnímání státních podniků je zapotřebí ve veřejném zájmu přehodnotit jejich smysl a využít jejich strategického potenciálu pro stát.

Státní podniky představují určitý doplněk v rámci tržního ekonomického systému. Základem moderní ekonomiky je soukromý sektor, přesto však role státních podniků není tak okrajová, jak by se na první pohled mohlo zdát. Lze souhlasit s tvrzením, že hlavním smyslem státu není podnikání. Stát však musí disponovat určitou ekonomickou a materiální základnou, aby mohl plnit své funkce. Státní podniky tedy vykonávají svou činnost ve veřejném zájmu.

Před rokem 1989 představovaly státní podniky rozhodující subjekty centrálně řízeného hospodářství. Míra zestátnění u nás byla dokonce vyšší než v mnoha jiných socialistických státech. Po revolučním roce 1989 následovaly privatizační a transformační procesy. Převládající nálada ve společnosti a negativní zkušenost se státními podniky z minulého období způsobily, že se stát ochotně zbavoval téměř všeho, co by mohlo být jen vzdáleně připomínat státní podnikání. Privatizační procesy probíhaly často chaoticky, překotně a netransparentně, vykazující až znaky hospodářské kriminality. Státní podniky byly považovány za neefektivní, nepružné a zastaralé, nehodící se do liberálně orientované tržní ekonomiky. Tento negativní postoj ke státním podnikům do určité míry přetrvává i dodnes. V následujícím výkladu bude naznačeno, že tomu tak není a že státní podniky mají i v současnosti nezastupitelné místo v národním hospodářství. Jde jen o to, zajistit státním podnikům odpovídající místo ve struktuře národní ekonomiky. Státní podniky si zaslouží objektivní pohled.⁴³

Státní podnik je zákonem o státním podniku charakterizován jako právnická osoba provozující podnikatelskou činnost s majetkem státu vlastním jménem a na vlastní odpovědnost. Avšak hned záhy zákon dodává, že státní podnik má právo hospodařit s majetkem státu a nemá vlastní majetek. O vlastnické způsobilosti státního podniku tak platí obdobné co o vlastnické způsobilosti příspěvkové organizace. Nabývá-li tak státní

⁴³ Viz - HROCH, Jan. *Státní podniky v České republice a v Evropě.*, Kulturní noviny. [online]. 2015. č.46

podnik majetek od subjektu odlišného od státu, nabývá jej v souladu s obecnou konstrukcí státní organizace pro stát. Obchodním majetkem podniku je souhrn věcí, práv a jiných majetkových hodnot státu, s nimiž má podnik právo hospodařit, přičemž za závazky odpovídá státní podnik tímto majetkem.

Ve vztahu k hospodaření s majetkem státu stojí za zmínku zejména zvláštní kategorie tzv. určeného majetku. Na tento majetek se vztahuje zvláštní režim, v jehož rámci smí státní podnik s tímto majetkem nakládat pouze se schválením zakladatele. Určený majetek je zakladatelem vymezen v zakládací listině a zapisuje se do obchodního rejstříku stejně jako státní podnik jakožto právní subjekt. Nebude-li souhlas dán, nebude naplněna zákonná podmínka pro platnost právního jednání ohledně tohoto majetku. Dalším specifikem určeného majetku je také skutečnost, že tímto majetkem státní podnik na rozdíl od zbylého „neurčeného“ obchodního majetku za své závazky neodpovídá. Státní podnik je tak tímto zjevně zvýhodněn vůči jiným dlužnickým subjektům. Zakladatel je v případech stanovených zákonem o státním podniku oprávněn vymezení určeného měnit. Podnik ručí za závazky státu a stát ručí za závazky podniku, jen pokud tak stanoví zákon.

Zákon o státním podniku výslovně deklaruje veřejný účel státního podniku, když uvádí, že státní podniky zakládané jeho prostřednictvím jsou zakládány k uspokojování významných celospolečenských, strategických nebo veřejně prospěšných zájmů. Zakladatelem státního podniku může být nikoli překvapivě pouze stát, jehož jménem v zásadě vykonává funkci zakladatele ministerstvo, do jehož působnosti spadá předmět podnikání podniku, Specifikem zakládání státního podniku je však také podmínka předchozího souhlasu vlády formou jejího usnesení. Předmět podnikání státního podniku je vymezen v zakládací listině.

„Orgány státního podniku jsou ředitel jako orgán statutární a výkonný a dozorčí rada jako orgán, kterému přísluší funkce kontrolní a rozhodující o některých koncepčních otázkách. Ředitele a dvě třetiny dozorčí rady jmenuje zakladatel. Zbylou třetinu, atypicky oproti obchodním společnostem, obsazují zaměstnanci státního podniku na základě voleb.“⁴⁴ Ve výhradní působnosti státního podniku je ze zákona vnitřní organizace podniku a organizace

⁴⁴ BURSÍKOVÁ, Lenka; SVOBODA, Tomáš; BENÁK, Jaroslav; KRÝSA, Ivo; SOCHOROVÁ, Dagmar; VITOUL, Vlastimil. *Právníky osoby veřejného práva z perspektivy veřejnoprávní a soukromoprávní*. 1. vyd. 2014, s. 132 .

vnitřního řízení. Zákon o státním podniku upravuje také určitá specifická práva a povinnosti zakladatele. Mezi ně patří například právo a povinnost požadovat informace o hospodářské činnosti a stavu majetku podniku a na kontrolu a ověřování těchto informací, kontrolovat zda potřeby státu, které podnik svou podnikatelskou činností zabezpečuje, jsou zajišťovány účelně hospodárně či schvalovat účetní závěrku a výroční zprvu a rozhodovat o rozdělení použitelného zisku.

Důvodů existence státních podniků (zejména v rámci pohledu na západní Evropu) je více. Někdy se příčinné faktory jejich vzniku vzájemně kombinují, v některých případech nejsou jasně definovatelné nebo mohou být rozporuplné. Při určité míře zjednodušení můžeme rozdělit důvody pro vznik státních podniků do tří hlavních kategorií: ekonomické, sociální a politické.

První skupinu představuje celá řada ekonomických důvodů. Častým důvodem vzniku státních podniků pak bývá přirozený monopol. Regulace monopolů v soukromém vlastnictví s sebou přináší určité problémy, a tak země v mnoha případech volí formu státního vlastnictví firmy v monopolním postavení na daném trhu či v odvětví. Státní vlastnictví a řízení těchto monopolů může zajistit nízké (přiměřené) ceny pro odběratele a spolehlivost dodávek. Touto cestou se od osmdesátých let vydala většina západních zemí. Mezi ekonomické motivy můžeme rovněž zařadit zestátnění za účelem podpory ekonomického růstu a transformace v rozvojových zemích nebo zanedbaných oblastech. V těchto případech se jako argument pro zestátnění uvádí, že rozhodování v rámci státního podnikání je založeno na dlouhodobých záměrech, které nemusí nebo ani nemohou mít za cíl maximalizaci zisku. Jde především o splnění cíle, který stát svým podnikům stanoví.

„Zestátněním může země také podpořit modernizaci a rozvoj zanedbaných průmyslových odvětví nebo strategických sektorů ekonomiky. Patří sem využití přírodních zdrojů (státní ropné společnosti) a výroba a distribuce energetických zdrojů.“⁴⁵ Při využívání přírodních zdrojů hraje jistou roli i fakt, že stát obvykle bývá výhradním vlastníkem nerostného bohatství země (stejně jako v České republice). Státní intervence může být použita také v případě „záchranných operací“, kdy se stát rozhodne pomoci ve finanční tísni některým soukromým subjektům trpícím hlubokými a často nezvratnými ekonomickými problémy.

⁴⁵ HROCH, Jan. *Státní podniky v České republice a v Evropě.*, Kulturní noviny. [online]. 2015. č.46

Státní podniky mohou rovněž přispět ke zvýšení příjmů státního rozpočtu. Mohou tedy sloužit vedle daní a poplatků jako doplňkový zdroj pro státní pokladnu a státní fondy. Příkladem může být ropná velmoc Norsko. Norská vláda roku 1990 založila Vládní ropný fond (později roku 2006 přejmenovaný na Vládní penzijní fond). Celkové roční příjmy státních ropných společností směřují přímo do tohoto fondu. Jeho hlavním smyslem je působit jako stabilizační prvek proti ekonomickým výkyvům a rozpočtovým deficitům příjmů z ropy a dále jako spořitelní fond, shromažďující bohatství pro společnost na dobu, až budou ropné zdroje vyčerpány.

Druhou kategorií důvodů pro vznik státních podniků jsou sociální záležitosti. Stát může takto garantovat dostatečnou zaměstnanost (respektive bránit vysoké nezaměstnanosti v době krize), nabízet lepší pracovní podmínky zaměstnancům a přispívat ke zlepšení průmyslových vztahů (například s odbory). Tyto sociální důvody můžeme nalézt v poválečných vlnách znárodnování ve Francii i v Itálii, které se staly průkopníky v oblasti sociálních inovací.

Třetí kategorii důvodů představují politické a ideologické zájmy. Ideologické motivy zestátnění byly typické pro bývalé komunistické režimy střední a východní Evropy a také pro fašistické režimy v Německu, Itálii a Španělsku, proto je můžeme ponechat stranou.

„Politické důvody hrály důležitou roli v západoevropských zemích při znárodnovacích programech v rámci poválečné obnovy po druhé světové válce. Tyto programy vycházely z přesvědčení, že snížení vlivu soukromého kapitálu a rozlišení veřejného vlastnictví i veřejných aktivit umožní širokým vrstvám obyvatelstva více se podílet na moci ve státě a zlepši sociální a ekonomickou rovnováhu ve společnosti.“⁴⁶

V některých případech byly důvody zestátnění zřejmě ještě striktněji politické. Poválečné zestátnění v Rakousku bylo zapříčiněno především snahou hlavních politických stran nenechat dřívější majetek nacistického Německa v rukách cizích (spojeneckých) mocností. Do rukou státu přešlo dvacet procent průmyslu, osmdesát pět procent výroby a distribuce elektřiny a tři hlavní rakouské banky, v důsledku čehož mělo Rakousko jeden z největších veřejných sektorů v celé západní Evropě. Francouzská vlna znárodnování na počátku osmdesátých let byla vnímána jako nástroj ochrany Francie před

⁴⁶ HROCH, Jan. *Státní podniky v České republice a v Evropě.*, Kulturní noviny. [online]. 2015. č.46

globalizovanou ekonomikou a před zahraniční konkurencí ze zemí Evropského hospodářského společenství.

V rámci České republiky by bylo vhodné státní podniky více zapojit do celkového systému nakládání se státním majetkem. Právo hospodařit s majetkem státních podniků v likvidaci by mělo být svěřeno Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, jehož agendy se státní podniky dosud vůbec netýkaly. Novelu zákona o majetku ČR připravuje Ministerstvo financí, jejím cílem by právě mělo být zlepšení a zprůhlednění hospodaření s likvidovanými státními podniky.

Problematika státních podniků bývá často spjata s otázkami bezpečnosti samotného státu. Jde o vojenskou bezpečnost a záležitosti jeho obrany (státní zbrojní podniky a podobně) a rovněž o energetickou bezpečnost (státní ropné společnosti, energetické zdroje ve státním vlastnictví nebo se státní účastí). *„S tím souvisí i rozvoj národních sítí (včetně dopravních) a participace státu na jejich fungování. V těchto odvětvích bývá existence státních podniků v západních zemích velmi častá a rovněž v České republice úspěšně fungují (můžeme zmínit ČEZ, ČEPS, MERO, zbrojní podnik VVÚ a podobně). Jejich prostřednictvím státy realizují své strategické zájmy.“*⁴⁷

Význačným prvkem státních podniků je jejich stabilita. Stát je v zásadě vlastníkem stabilním, dlouhodobým a snadno identifikovatelným (privátní nadnárodní firmy mají často složitou vlastnickou strukturu, která komplikuje stanovení odpovědnosti a právní postih v případě hospodářské kriminality). Zisky těchto společností většinou míří do zahraničí a nejsou příliš investovány v rámci domácí ekonomiky. Státní podniky by mohly představovat určitý stabilizující prvek v proměnlivém a nejistém světě globálního trhu a tlumit některé negativní dopady globalizace s přihlédnutím ke specifickým jednotlivých národních států. Svým způsobem tak mohou přispět ke globální stabilitě.

⁴⁷ HROCH, Jan. *Státní podniky v České republice a v Evropě.*, Kulturní noviny. [online]. 2015. č.46

6 Právní úprava lesů v České republice

V platném statutu státního podniku Lesy České republiky, s.p. je v článku 3 Základní poslání podniku uvedeno: „*Hlavní předmět činnosti podniku se řídí ustanoveními zákona č. 289/1995 Sb., o lesích a změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon), ve znění pozdějších předpisů, kterým se rozumí zejména řádné obhospodařování lesního majetku ve vlastnictví státu, jeho zachování, zušlechťování a rozvoj.*“⁴⁸ Je tedy nutné nastínit právní regulaci lesů v České republice v současnosti i v historickém kontextu.

6.1 Historický exkurz

Ve středověku se začínaly objevovat právní akty, kterými byla upravena zejména lesní těžba. Nařízení panovníka a šlechty ukládala správcům lesních panství povinnost řádného lesního hospodaření. Setkáváme se s právním institutem lesních služebností, který upravoval právní vztahy mezi vlastníkem lesa a poddanými. V tomto období je již snaha o ucelenou ochranu lesa, kterou měl zajistit nerealizovaný zákoník Karla IV. „*Některá z feudálních nařízení platila až do vydání Lesního řádu v roce 1754 za panování Marie Terezie, který sjednotil postupy v lesním hospodářství a odstranil roztržitost a nejednotnost postupů při hospodaření v lese na jednotlivých panstvích. Ujednocněním postupů byla zabezpečena racionální obnova, výchova a ochrana lesa.*“⁴⁹

V období vlády Marie Terezie v českých zemích dochází k řadě legislativních změn. Lesní řád pro Čechy a Moravu o úpravě lesního hospodaření byl vydán v 18. století. Společenské potřeby druhé poloviny 18. století si vynutily vypracování lesního řádu pro Čechy. Zpracováním tohoto předpisu byl pověřen český lesník František Rang. Lesní řád pro Čechy byl zveřejněn jako patent ze dne 5. dubna 1754. Tento patent byl základem pro právní postupy v lesním hospodaření. Z dnešního pohledu kladl důraz na profesionální odbornost lesních pracovníků. Pro Moravu byl patent vydán ve stejném roce, ve Slezsku vstoupil v platnost až o dva roky později. Lesní patent, jak byl tento dokument často nazýván, zůstal v platnosti až do roku 1852. V odborné literatuře je tento patent nazýván jako první lesní zákon v Čechách. V tomto právním předpise jeho autoři propojili právní aspekty lesního hospodářství s ekonomickou podstatou dřeva jako suroviny.

⁴⁸ LESY ČR, *Statut státního podniku Lesy České republiky, s.p.* [online].

⁴⁹ CEMPÍREK, Martin. *Vývoj právní úpravy lesů*. 1.vyd. 2013, s. 23.

V lesních řádech byla obsažena zásada o významu dřeva pro rozvoj společnosti. Lesní řády vedly k lepší hospodárnosti při nakládání se dřevem, ale zároveň zdůrazňovaly důležitost obnovy lesa. Lesní řád z roku 1754 povýšil veřejný zájem nad zájmy jednotlivců a stanovil pravidla k prosazení účelného lesního hospodářství. Hlavním účelem lesních řádů bylo omezení a zastavení odlesňování, regulace těžby dřeva a naplňování ochrany lesa před devastací. Regulační funkce těchto řádů měla zamezit nedostatku dřeva a zároveň dbát na rovnoměrné pokrývání potřeb touto surovinou pro obyvatelstvo i výrobu.

Lesní řády vedly k rozšíření státní správy, která měla vykonávat dozor nad hospodařením v lesích. Ve státní správě však byl nedostatek odborně připravených úředníků, a to se promítlo do nízké kvality prováděného dozoru nad lesy. Účinnějšímu dozoru bránily také byrokratické postupy tehdejší administrativy. Vydání a realizace lesních řádů představovaly stabilizační prvky v lesním hospodářství a zabránily nadměrné těžbě a poškození lesů.

„Lesní řády Marie Terezie se vyznačovaly účinnou zákonnou ochranou lesa. Ochrana lesů byla prosazována i dalšími lesními řády, ale ty se vztahovaly pouze na jednotlivé lesní majetky. Lesní řády se soustředily převážně na zábranu škod působenou člověkem, zejména na škody vzniklé vykácením, vypalováním, pastvou dobytka a přeměnou lesních pozemků na pole a pastviny. Lesní řády vznikaly v této době proto, že největší škody na lesích při absenci odpovídajících zákonných ustanovení, působil právě člověk.“⁵⁰

Inspirativní je v těchto řádech přístup k vlastnictví a obhospodařování lesa.

- na vedoucí místa lesníků byly vybíráni nejvzdělanější odborníci, požadovaly se výborné organizační schopnosti,
- pro lesnický personál byly využívány praxe a stáže v jiných zemích,
- byl kladen velký důraz na evidenci a provozní dokumentaci,
- lesy byly považovány za zdroj nejen ekonomického, ale také přírodního bohatství, bylo je třeba využívat, ale také zachovat.

V polovině 19. století již nedostačovaly předpisy a nařízení z doby absolutismu. K vydání nového zákona lesního přispěl, mimo jiné, i Zemědělský kongres konaný roku 1849 ve Vídni. Novým požadavkem se stal přímý dohled státu nad soukromými lesy.

⁵⁰ CEMPÍREK, Martin. *Vývoj právní úpravy lesů*. 1.vyd. 2013, s. 23.

Zákon lesní z roku 1852 byl velmi moderní právní úpravou v oblasti lesnictví. Přinášel nové principy lesního hospodaření. V českých zemích byl zakotven císařským patentem ze dne 3. prosince 1852, číslo 250 ř. z.

Nově moderněji upravoval hospodářský význam lesa a omezoval staleté lesní služebnosti, které již nebyly efektivní pro nové aspekty lesního hospodářství. Lesní řády a především zákon lesní z roku 1852 přispěl k tomu, že myšlenky trvale udržitelného hospodaření v lesích jsou na území českých zemí uplatňovány již po více než 200 let a jsou také základním mottem státní lesnické politiky, současného lesního zákona i ostatních legislativních norem zaměřených na ochranu přírody. Dřevo se takto stává surovinou vysoce ekologickou a trvale obnovitelnou.

„Zákon lesní rozdělval lesy podle vlastnictví do tří kategorií:

□ **hvozdy říšské**, pod toto vymezení spadaly lesy stání a lesy, které byly spravovány státními úřady. Tento pojem zůstal v zákoně i v době I. Československé republiky a teprve v pozdějším období byl nahrazen pojmem státní lesy,

□ **lesy obecní**, jejichž majiteli byly obce městské a venkovské. Pod pojem lesy obecní byly podřazovány lesy náležející společenstvím, která je využívala k hospodářským účelům,

□ **lesy soukromé**, vlastníky soukromých lesů byli státní občané, církevní řády nebo kláštery. Dále byly vlastníky společnosti, které byly založeny podle soukromého práva.

*Povinnost řádného hospodaření v lese zakotvoval § 4 zákona lesního. Tento zabraňoval tomu, aby les zpustnul“.*⁵¹ Do povinnosti řádného lesního hospodaření se promítala veřejnoprávní omezení, stanovená zákonem lesním. Předávání praktických zkušeností z generace na generaci a vývoj poznání lesa přinesl nové způsoby v lesním hospodaření. Mezi přednosti nového způsobu lesního hospodaření patřilo přirozené zmlazování porostů. Tento způsob se využíval hlavně v bukových a listnatých lesích. Postupem času bylo přirozené zmlazování lesních porostů využíváno téměř ve všech lesích. K zavádění těchto metod přispěl právě zákon lesní.

Po vyhlášení samostatnosti Československa bylo na základě recepční normy převzato rakouské právo. V Čechách zůstal nadále v platnosti dosavadní rakouský zákon lesní z roku 1852. K zabezpečení řádného lesního hospodaření byly vydány nové lesní předpisy, jako například zákon o prozatímní ochraně lesů, zákon, jímž se zakazovala těžba dřeva

⁵¹ CEMPÍREK, Martin. *Vývoj právní úpravy lesů*. 1.vyd. 2013, s. 24.

v lesích obecních a zákon o zatímní ochraně lesů. Tato situace do budoucna vyžadovala zcela jistě novou právní úpravu, která by ulehčila aplikační praxi v celém Československu. „*Aplikační praxe v oblasti lesnictví se v době I. Československé republiky vyznačovala nejednotností spočívající v různých právních předpisech v Čechách, na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Tato nejednotnost negativně ovlivňovala lesní hospodářství. Některé právní předpisy, užívané na našem území, vznikly ještě v době habsburské monarchie a jejich působnost se omezovala na dřívější zemské hranice.*“⁵² Z tohoto důvodu nebylo v Československé republice zajištěno jednotné hospodaření v lesích. Na některých předpisech byla obzvlášť patrna doba jejich vydání, která s sebou nesla historický právní jazyk a odborné pojmy poplatné své době. Unifikačními pracemi bylo pověřeno Ministerstvo zemědělství, byla ustanovena odborná komise, která měla setřídřit jednotlivé lesnické předpisy. Dále analyzovat platný a účinný zákon lesní z roku 1852 a vypracovat podklady, které by se staly závaznými pro vydání nového jednotného lesního zákona. V roce 1935 začala tato komise pracovat na osnově nového lesního zákona. Vzhledem k rychlému sledu politických událostí završených Mnichovskou dohodou v roce 1938, byly veškeré práce na novém lesním zákoně přerušeny. V době I. Československé republiky byly přijaty pouze dílčí změny směřující k modernizaci některých institutů převzatého zákona lesního.

V Protektorátu Čechy a Morava byly vydávány právní předpisy protektorátními orgány. Současně s těmito zůstaly v platnosti prakticky všechny právní normy z doby I. Československé republiky a pomnichovské Česko-Slovenské republiky. Zrušena byla pouze menšina předpisů, a to ty, které odporovaly novému řádu. Mimo jiné, byla připuštěna také územní působnost právních předpisů nacistického Německa.

„*Oblasti lesního hospodářství se dotkla správní reforma centrálních orgánů v Protektorátu Čechy a Morava, provedená v roce 1942. Byl zřízen Pozemkový úřad pro Čechy a Moravu, který měl v gesci správu státních lesů a statků. Úřad byl sice zřízen jako protektorátní, ale brzy se dostal do německých rukou a jeho vedoucí byl považován de facto za člena vlády. Úkolem úřadu bylo provádění dispozic s půdou, tak aby z rukou českých vlastníků byla odnímána a převáděna do německého držení.*“⁵³

⁵² CEMPÍREK, Martin. *Vývoj právní úpravy lesů*. 1.vyd. 2013, s. 25.

⁵³ CEMPÍREK, Martin. *Vývoj právní úpravy lesů*. 1.vyd. 2013, s. 28.

V době Protektorátu Čechy a Morava byl lesní zákon z roku 1852 doplňován lesními vládními nařízeními upravujícími ochranu lesní půdy.

V roce 1960 nahradil dosavadní právní dualismus nový lesní zákon, který existoval v Čechách a na Slovensku a unifikoval tak lesní legislativu na celém území státu. Definoval poslání a význam lesa pro národní hospodářství a byl orientován na zvyšování produkce dřeva. Posiloval plánovitost v lesním hospodářství s cílem, nesnižovat lesní produkci.

Byl výrazně ovlivněn socialistickým společenským systémem. Reflekoval dva základní principy, společenské vlastnictví výrobních prostředků a princip plánovitého řízení ekonomiky. V lesním zákoně byl snížen institut vlastnického práva s tím, že lesy v majetku soukromých vlastníků podléhaly plánovitému řízení a kontrole orgánů státní správy. Vlastnictví lesů, státní a družstevní, bylo preferováno a bylo také uplatněno plánovité řízení státními, byť odbornými orgány.

I když plánovité řízení celkově vedlo k pozdější stagnaci a snížení konkurenceschopnosti socialistické ekonomiky, nedá se toto říci o lesním hospodářství.

„Lesní zákon z roku 1960 se vyznačoval značnou mírou obecnosti a neřešil způsoby dosažení ambiciózních cílů, které si stanovil. Pozitivní však bylo, že zákon stanovil nový pojem, a to lesní fond. Jednalo se o souhrn všech pozemků, i s technickými zařízeními, sloužící lesnímu hospodářství. Vzhledem k tomu, že nebyl v zákoně lesním z roku 1852, ani v lesním zákoně z roku 1960 definován pojem lesa, bylo přínosem tohoto zákona zavedení pojmu lesní fond. Lesní zákon z roku 1960 odpovídal změnám, ke kterým došlo ve vlastnictví lesa, kdy v roce 1960 bylo 95% celkové lesní půdy v socialistickém vlastnictví.“⁵⁴ Tento zákon byl prvním lesním zákonem, reagujícím na nově utvořené výrobní vztahy v lesním hospodářství, po únoru 1948. Zákon stanovoval zpracování lesních hospodářských plánů pro všechny lesy bez výjimky. Lesní hospodářské plány vypracovávaly organizace pro hospodářskou úpravu lesů a sloužily jako podklad celostátního plánování. Uživatelé lesa byli povinni hospodařit podle schválených plánů. Malí vlastníci soukromých lesů se tak museli podřizovat těmto plánům, které jim stanovovaly výši těžeb. Lesní hospodářské plány také sloužily jako nástroj řízení, kontroly a nátlaku na malé vlastníky lesů, které to mělo přimět ke změně užívacích vztahů například

⁵⁴ CEMPÍREK, Martin. *Vývoj právní úpravy lesů*. 1.vyd. 2013, s. 36.

v tom, že majetek by byl včleněn do jednotných zemědělských družstev. Ochrana lesního půdního fondu před jeho odnímáním byla řešena velmi obsáhle, ale v praxi byla nedostatečně realizována.

V roce 1978 nabyla v Československu účinnosti nová právní úprava pro oblast lesnictví. Jednalo se především o zákon o lesích a zákon o hospodaření v lesích. Tyto zákony, doplněné o prováděcí vyhlášky, tvořily komplexní právní úpravu „lesního práva“.

„Byla zakotvena obecná práva povinnosti uživatelů a vlastníků lesa. Tito měli za povinnost využívat pozemky pro plnění funkcí lesa. Uživatel (vlastník) se musel zdržet vynětí pozemků patřících do lesního půdního fondu k jiným účelům. Souhlas vynětí lesního pozemku musel být udělen pouze správním orgánem. Pokud existovaly vyšší zájmy státu, mohlo dojít k převodu lesního půdního fondu na jiný. Tímto bylo možné obejít jinak přísná kritéria pro vyjmutí pozemků z lesního půdního fondu.“⁵⁵

Zákony týkající se lesního hospodářství 70. let, byly přirozeně koncipovány s ohledem na socialistické vlastnické vztahy a systém plánovitého řízení. Tyto zákony platily ještě v období po roce 1989, až do přijetí zákona o lesích č. 289/1995 Sb.

6.2 Platná právní úprava

V účinném lesním zákoně č. 289/1995 Sb, přestože není starého data, v současnosti nacházíme již překonané právní instituty neodpovídající evropskému standardu. Při svém vzniku však navázal na progresivní prvky a tradice z předchozích právních úprav, jejichž základ se nachází v lesním zákoně č 205 z roku 1852.

„Lesní zákon je rovněž prvou ucelenější reakcí na společensko-ekonomické změny v české republice po roce 1989. Vyjadřuje snahu vytvořit právní úpravu, která by vyhovovala nejen požadavkům pro hospodaření na velkých plochách státních lesů, ale i požadavkům jiných vlastníků“.⁵⁶

Lesní zákon č. 289/1995 Sb. je účinný více než dvacet let bez větších úprav, je zřejmé že zákonodárce přijal kvalitní právní předpis.

⁵⁵ CEMPÍREK, Martin. *Vývoj právní úpravy lesů*. 1.vyd. 2013, s. 42.

⁵⁶ DROBNÍK, Jaroslav, DVOŘÁK, Petr. *Lesní zákon komentář*. 1. vyd. 2010, s. 7.

7 Praktická část

V následující části budou komparovány dva státní podniky působící v středoevropském prostoru ve stejném odvětví hospodářských činností. Nejprve budou oba podniky představeny a následně bude provedeno zhodnocení.

7.1 Státní podnik Lesy české republiky

Česká republika svou lesnatostí (33% území) patří na přední příčky v Evropském měřítku. Les svou rozlohou zaujímá 7 887 217 ha našeho státu. Lesy ve vlastnictví státu byly z větší části svěřeny do péče státního podniku Lesy České republiky.⁵⁷

Z obchodního rejstříku vyplývá, že Lesy České republiky, s. p., jsou právnická osoba s obchodním jménem se sídlem Hradec Králové 8, Přemyslova č. 1106, PSČ 501 68, byla založena zakládací listinou Ministerstva zemědělství České republiky č. j. 6677/91-100 ze dne 11. 12. 1991 jako státní podnik podle zákona č. 111/1990 Sb., o státním podniku.

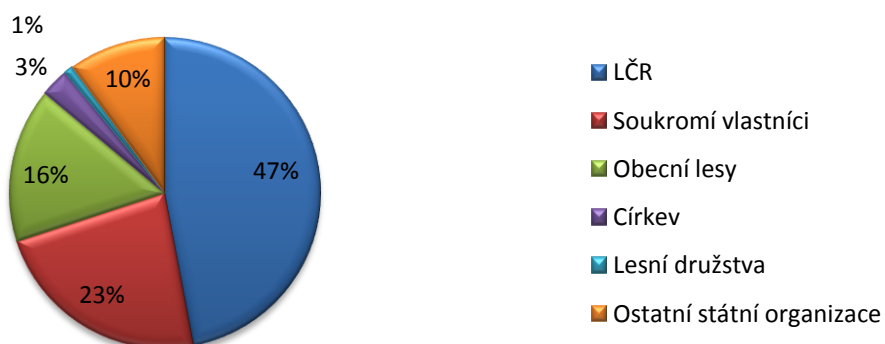
Státní podnik Lesy České republiky je zapsán v obchodním rejstříku vedeném Krajským soudem v Hradci Králové v oddílu A XII, vložka 540, s identifikačním číslem (IČ) 42196451; den zápisu 1. 1. 1992, DIČ CZ42196451.⁵⁸

LČR, s.p. podniká v souladu se zákony České republiky, se zakladatelskou listinou podniku a v souladu se svou misí a vizí. Smyslem působení podniku je péče o svěřený majetek státu způsobem trvale udržitelného hospodaření při naplňování základních funkcí lesa – produkční (renta z lesní půdy) i mimoprodukčních (rekreační potřeby, zlepšování životního prostředí, vodohospodářská, krajinnotvorná funkce apod.) v kombinaci s požadavky na ekonomickou efektivnost vykonávaných činností.

⁵⁷ Viz – HRIB, Michal. A kol. *Lesy v České republice*. 1. Vyd. 2009, s. 2.

⁵⁸ Viz – Koncepce strategického rozvoje podniku Lesy České republiky, s.p. pro období let 2015-2019. [online].

Podíl majetkové držby v České republice

Graf č. 1. Podíl majetkové držby v České republice; zdroj www.lesy.cz, zpracování vlastní

Obchodní jméno: Lesy České republiky

Právní forma: státní podnik

Sídlo: Přemyslova č. 1106/19, Nový Hradec Králové, 500 08 Hradec Králové

Hlavní předmět podnikání (podle Zakládací listiny státního podniku Lesy České republiky ve znění ze dne 21. 4. 2016):⁵⁹

- prostřednictvím vybraných podnikatelských subjektů, příp. ve vlastní režii zajišťuje provádění činností zabezpečujících optimální plnění všech funkcí lesů,
- výkon veškerých vlastnických práv k majetku státu, ke kterému má státní podnik právo hospodařit s podmínkou souhlasu zakladatele při právních úkonech se určeným majetkem,
- výkon práva hospodařit k ležům, které jsou ve vlastnictví státu, k nimž má státní podnik Lesy České republiky právo hospodařit,
- výkon práva hospodařit k ostatnímu movitému a nemovitému majetku, který je ve vlastnictví státu a byl svěřen k plnění jeho úkolů a k provozování nepodnikatelské činnosti s majetkem státu vlastním jménem a na vlastní odpovědnost,
- výkon práv a povinností vlastníka lesa podle lesního zákona u lesů, které jsou ve vlastnictví státu a k nimž má podnik právo hospodařit,
- činnost odborného lesního hospodáře,

⁵⁹ Viz - JUSTICE CZ, oficiální server českého soudnictví. *Zakládací listina státního podniku Lesy České republiky*. [online].

- výkon ochranné služby v lesích.

Úplný rozsah předmětu podnikání je uveden v obchodním rejstříku vedeném Krajským soudem v Hradci Králové. Státní podnik dále:

- a) spravuje lesní půdní fond a lesní porosty na něm rostoucí (lesy), lesní cesty, provozní budovy, stavby a jiné pozemky sloužící lesnímu hospodářství, které jsou ve vlastnictví nebo v užívání České republiky a to podle zákona č. 289/1995 Sb., o lesích a navazujících právních předpisů,
- b) prostřednictvím vybraných podnikatelských subjektů, případně ve vlastní režii, zajišťuje provádění činností zabezpečujících optimální plnění všech funkcí lesů,
- c) zabezpečuje a kontroluje soulad obecného i podnikatelského užívání spravovaných lesů a jejich infrastruktury s ustanovením zákona o lesích a navazujících právních předpisů,
- d) ochrana lesního půdního fondu, lesních porostů a výkon ochranné služby v lesích,
- e) výkon odborné správy lesů,
- f) lesnicko-technické meliorace, hrazení bystřin a správa určených drobných vodních toků a vodohospodářských děl,
- g) myslivost v obhospodařovaných honitbách a rybářství v obhospodařovaných rybářských revírech,
- h) investiční výstavba a projekce, oprava a údržba staveb, strojů a zařízení pro zajištění vlastní činnosti,
- ch) provoz výpočetního střediska,
- i) koncepční i operativní činnost směřující k trvalému zlepšování stavu lesů.⁶⁰

Vláda ČR projednala a vzala v roce 1991 na vědomí návrh na transformaci státních lesů. Za účelem hledání politické shody projednala program transformace státních lesů Česká národní rada a Ministerstvo zemědělství založilo Lesy ČR, s.p., s účinností od 1. 1. 1992. Na založený státní podnik přešel ve vymezeném rozsahu veškerý národní majetek vyčleněný ze Středočeských státních lesů, s.p., Jihočeských státních lesů, s.p., Západočeských státních lesů, s.p., Severočeských státních lesů, s.p., Východočeských státních lesů, s.p., Jihomoravských státních lesů, s.p., Severomoravských státních lesů, s.p., a ze s.p. Lesy Kladská delimitačním protokolem a ve vymezeném rozsahu též práva,

⁶⁰ Viz – JUSTICE CZ, oficiální server českého soudnictví. *Zakládací listina státního podniku Lesy České republiky*. [online].

pohledávky a závazky z hospodářskoprávních, pracovněprávních a občanskoprávních vztahů a průmyslových práv.

Majetek státního podniku je vymezen v zakládací listině. Nakládání s majetkem je upraveno zákonem o státním podniku a statutem vydaným zakladatelem. Státní podnik je založen na dobu neurčitou. Zakladatelem státního podniku je Ministerstvo zemědělství České republiky.

Program ekonomické reformy lesního hospodářství vycházel ze scénáře ekonomické reformy celého národního hospodářství, která spočívala v přechodu od státního podnikání k podnikání založeného na soukromém vlastnictví. Podstatou transformace hospodářství v ČR po roce 1989 tedy bylo po mnoha letech trvání centrální státní regulace její odstranění, snížení, popřípadě změna. Ekonomika státu se měla nadále rozvíjet volnou soutěží soukromoprávních subjektů v tržním prostředí s minimem zásahů ze strany státu.

Podle tehdy platné Ústavy nebylo možné privatizovat lesní pozemky s lesními porosty, i proto se privatizace týkala obslužného majetku státních lesů.

Návrhem transformace došlo k názorovému rozdělení lesnické veřejnosti na dva tábory, jedna část transformační procesy podporovala, druhá část je odmítala. Sociální otázka transformace byla z lidského hlediska nejbolestivější, protože se dotkla osudů mnoha tisíců zaměstnanců původních státních lesů. Dopady byly značné vzhledem k tomu, že počet zaměstnaneckých příležitostí v lesním hospodářství klesl postupem času zhruba na polovinu původního počtu. Tento pokles byl rozložen do relativně dlouhého časového období.

Vývoj hospodářské politiky LČR, s.p., byl poznamenán především nejasností toho, co od nich exekutiva očekává. Tomu přispělo jednak časté střídání samotných vlád, jednak následné změny managementu. Další otázkou bylo, zda je podnik veřejným zadavatelem, či nikoliv. Pravděpodobně největší diskuze se vedly nad obchodními modely prodeje dříví a jejich střídáním, což na trhu s dřívím způsobovalo turbulentní situaci. *„Nejrůznější trestněprávní případy nepřispěly k pozitivnímu obrazu podniku na veřejnosti. Podnikatelské subjekty v lesním hospodářství jsou pod silným vzájemným tlakem veřejných soutěží a některé z nich obtížně přežívají z roku na rok. Budoucnost státního podniku bude*

*do značné míry záležet na zájmech aktuální politické reprezentace jako zástupce vlastníka, tedy státu.*⁶¹

7.1.1 Činnost Lesů ČR, s.p.

Lesy české republiky spravují více než 1,2 mil. ha porostní půdy, řadí se k významným evropským správcům státního lesa.

Řízení podniku je založeno na pravidlech umožňující efektivní vnitřní řízení firmy v souladu s její dlouhodobou strategií. Jedná se zejména o aktivity související s přípravami dlouhodobých i střednědobých plánů, řízení zaměstnanců včetně stanovení odpovědností a pravomocí v rámci organizace, zajištění toku informací a dat napříč firmou – interní komunikace (vč. nastavení systému zachycování a vykazování dat pro rozhodování), řízení hospodárnosti a výkonnosti podniku (vč. zpracování strategických projektů a vyhodnocování podnětů na zlepšení firemní výkonnosti). Podnik aktivně řídí a určuje pravidla ochraňující zájmy a dobrou pověst firmy, jakož i zájmy jejich zaměstnanců. Klíčovými aktivitami v této oblasti je především řízení vztahů se zakladatelem (Ministerstvem zemědělství), dozorčí radou, orgány státní správy, územní samosprávy a ostatními institucemi, obchodními (smluvními) partnery, hromadnými sdělovacími prostředky a veřejností.

LČR, s.p. vykonává na svěřeném majetku plánovací i realizační aktivity v rámci produkčního cyklu lesa. Odpovídá za činnost od plánování hospodaření v lesích, přes zajištění sadebního materiálu pro obnovu, samotnou obnovu až po vytěžení a prodej dříví.

Vykonává správu drobných vodních toků a bystřin. Činnosti s tím spojené představují zejména sledování a péči o stav koryt vodních toků a vodních děl na nich se nacházejících, přípravu a zajišťování úprav koryt vodních toků, hrazení bystřin, staveb a údržby malých vodních nádrží, realizaci protipovodňových opáření, odstraňování povodňových škod a péči o břehové porosty.

Myslivost a činnosti související probíhají v režimu režijních i pronajímaných honiteb. Jedná se zejména o tvorby honitby, pronájmu, nastavení režimu a myslivecké hospodaření (plánování chovu, lovu, péče o zvěř), uplatnění škod zvěří na lesích (zjištění, vyčíslení a

⁶¹ OLIVA, Jiří. *Úspěšný ředitel Lesů ČR se musí především umět obklopit schopnými lidmi.* [online]. Lesnická práce.

uplatnění). Patří sem i další specifické činnosti související s myslivostí – např. záchranné chovy (bílá jelení zvěř, koza bezoárová, tetřev hlušec aj.).

Semenářství a péče o genové zdroje koordinují činnosti spojené s péčí o genofond lesních dřevin, uznávání a evidenci zdrojů reprodukčního materiálu lesních dřevin a sběr semenné suroviny. Součástí je i zpracování a uskladnění semenné suroviny a obchod se semenným materiálem a služby spojené s jeho zpracováním a uskladněním.

Specializovaným závodem, zajišťujícím nakládání s osivem, je semenářský závod Týniště nad Orlicí. Poskytuje na základě smlouvy také služby ostatním vlastníkům lesa. Jedná se zejména o luštění, předosevní přípravu osiva a jeho skladování dle požadavků těchto vlastníků.

Z ekonomického hlediska jsou sledovány aktivity vedoucí k zajištění financování potřeb společnosti. Finanční plánování podniku a monitorování jeho plnění, se vztahuje k přípravě ekonomických analýz a podkladů pro rozhodování o alokaci finančních zdrojů společnosti, vedení účetnictví v souladu legislativními a vnitrofiremními požadavky a zajištění finančních vztahů a toků vnitrofiremních i směrem k externím organizacím (vč. fakturace a řízení pohledávek).

Veškerý spravovaný majetek s právem hospodaření LČR podléhá důsledné evidenci. Sledováno je plánování pořízení a pohybů majetku, vlastní nakládání s majetkem (nájmy a pacht, prodej, směny, vyřazení majetku ze správy, vč. pravidel užívání a údržby), vyřazování majetku. Evidence se vztahuje na majetek hmotný i nehmotný charakteru investic (tzn. dlouhodobý majetek nemovitý i movitý, vč. drobného dlouhodobého).

V rámci procesu řízení rizik jsou definována pravidla a postupy směřující k eliminaci rizik ohrožujících bezpečnost osob, majetku a informací, zahrnující definování a vyhodnocování nejvýznamnějších rizik, stanovení opatření na jejich eliminaci, monitoring a vyhodnocování účinnosti opatření a postupy při řešení vzniklých incidentů.

Kvalita všech prováděných činností je kontrolována za účelem ověřování stavu a stanovených postupů ve všech oblastech činnosti, inventarizace, oblast metrologie a certifikací.

Zajištění odborných služeb řídí výkon institutu odborného lesního hospodáře. Podnik kromě správy lesního majetku, na kterém sám hospodaří, pečuje také o majetky jiných vlastníků lesů, v rozsahu standardních nebo i nadstandardních činností. Činnost OLH je vykonávána za zákona nebo na smluvním základě.

Nákupu majetku, dodávek a služeb pro potřeby podniku je plánován. Zahrnuje plánování potřeb, přípravu ročního plánu, řešení mimořádných požadavků (dodatečně vzniklých nebo nepředvídatelných), zajištění realizace nákupu v souladu se schváleným rozpočtem a řešení případných nedostatků v průběhu procesu. Vytvořený systém managementu nákupu stanovuje jednotná pravidla, principy a postupy pro sběr potřeb a požadavků, posouzení a vyhodnocení potřeb a požadavků za celý podnik, stanovení předpokládané hodnoty a určení správného postupu zadávacího řízení eliminuje riziko nesprávného postupu při veřejných zakázkách, usnadňuje přípravu a administraci zadávání veřejných zakázek, zajišťuje jednotnou evidenci všech zadávacích řízení realizovaných podnikem, umožňuje průběžnou kontrolu plnění veřejných zakázek včetně porovnání skutečného stavu s původním plánem. Zakázky jsou rozděleny na nákup dodávek a služeb investičního i neinvestičního charakteru včetně nákupu nemovitého majetku a nákup stavebních prací a služeb souvisejících.

Personalistika popisuje aktivity zahrnující plánování a zajišťování personálních potřeb podniku a požadované výkonnosti zaměstnanců. Zaměřuje se na činnosti od získávání a výběru zaměstnanců, přes jejich adaptaci a rozvoj.

Strategie podniku v oblasti marketingu a public relations (PR) definuje, jakou formou se podnik Lesy České republiky bude veřejnosti představovat a jak by měl /chtěl být veřejností hodnocen. Cílový corporate image podniku Lesy České republiky je být vnímán jako důvěryhodný hospodář, vybavený náležitou odborností, který spravuje lesy ve prospěch občanů státu, ke k veřejnosti přátelský a otevřený. Udržuje své dobré jméno a vztahy se svým okolím, snaží se je ovlivňovat a zároveň získávat zpětnou vazbu.

Nejdůležitějším produktem, který podnik uvádí na trh je dříví, dále jsou výnosy podniku tvořeny z nájmu za honitby a nemovitosti, prodej dalších produktů jako jsou těžební zbytky, sadební materiál, osivo, služby myslivosti a další. Primárním nástrojem pro sjednávání obchodních kontraktů jsou veřejné trhy, aukce burzy, veřejné zakázky a veřejné obchodní soutěže.

Deklarovaným cílem podniku je zvyšování příjmů v souladu s dalšími potřebami společnosti. Vzhledem k téměř 50 % podílu podniku na produkci dříví celé České republiky je v oblasti prodeje dříví cílem také vytváření stabilního a předvídatelného prostředí pro zpracovatele dříví.

LČR plánují a realizují lesnické činnosti tak, aby byl vytvořen optimální vztah mezi plněním všech funkcí obhospodařovaných lesů a tržním ekonomickým prostředím. Využívají k tomu principů trvale udržitelného hospodaření v lesích, které je předpokladem trvalé produkce kvalitní dřevní hmoty, při respektování a rozvíjení všech ostatních, zejména mimoprodukčních funkcí lesů.

Plánování a provádění činností v lesích směřuje k zabezpečení trvalého souladu mezi potřebou, tvorbou a využitím vlastních finančních prostředků a k co nejhospodárnějšímu využití účelových příspěvků ze státního rozpočtu a z jiných zdrojů. Těmto základním principům se trvale přizpůsobuje konkrétní náplň předmětu činnosti LČR i jejich organizační uspořádání.

7.1.2 Organizační struktura LČR

- LČR se člení na Ředitelství a organizační jednotky,
- Ředitelství státního podniku sídlí v Hradci Králové
- Druhým stupněm v organizační struktuře jsou *krajská ředitelství* (12)
- Třetím stupněm v organizační struktuře jsou *Lesní správy* (72)
- Mimo tuto strukturu jsou vyčleněny *Správy toků* (7), *Lesní závody* (4) a *Semenářský závod* (1)

Ředitelství podniku užívá následující označení útvarů:

Úsek – organizační útvar ředitelství LČR v přímé řídicí působnosti GŘ, zajišťující centrálně za podnik danou odbornou oblast činnosti. V čele úseků stojí ředitelé, a to výrobně-technický, správní, obchodní a ekonomický. Úseky se člení na odbory.

Odbor – vnitřní organizační útvar úseku, zajišťující část odborných oblastí v rámci úseku, příp. samostatně v přímé řídicí působnosti GŘ. Jednotlivé odbory řídí vedoucí. Odbory se dále mohou členit na oddělení.

Oddělení – vnitřní organizační útvar odboru, zajišťující část odborných činností v rámci odboru. Jednotlivá oddělení řídí vedoucí.

Skupina – vnitřní organizační útvar KŘ v přímé řídicí působnosti ředitele KŘ, který odpovídá a zajišťuje část odborných činností v rámci KŘ. Jednotlivé skupiny řídí příslušný metodik-specialista (např. hlavní technický pracovník).

Úsek LZ – vnitřní organizační útvar LZ v přímé řídicí působnosti ředitele LZ, zajišťující odbornou ekonomickou nebo výrobní činnosti LZ. V čele úseku LZ stojí ekonomický náměstek nebo výrobní náměstek.

K zabezpečení odborných činností LČR jsou v přímé řídicí působnosti GŘ následující útvary a OJ v členění:

- Odbor kanceláře generálního ředitele
- Odbor interního auditu
- Odbor právní
- Odbor personální a ekonomiky práce
- Úsek ekonomického ředitele
- Úsek výrobně-technického ředitele
- Úsek obchodního ředitele
- Úsek správního ředitele
- Organizační jednotky – krajská ředitelství
- Organizační jednotky – lesní závody

Principy řízení v podniku LČR

Řízení podniku podléhá nepřetržitému procesu rozvoje a vývoje systému řízení zaměřeného na výsledek a cílevědomého naplňování poslání, strategických cílů a dlouhodobých plánů podniku.

Komplexní řízení podniku je naplňováno kombinací tří forem řízení:

Liniové řízení

- primární forma řízení je reprezentovaná platnou organizační strukturou podniku,
- jde o hierarchické řízení v linii vedoucí zaměstnanec (nadřízený – podřízený) tak, jak jej upravuje i zákoník práce,

Procesní řízení

- odborné řízení jednotlivých procesů v linii vlastník procesu a zaměstnanci vykonávající (naplňující) proces,
- vlastník procesu je osoba odpovědná za systémovou kvalitu řízeného procesu a jeho zefektivňování. Odborně řídí příslušný proces, odpovídá za nastavení jeho cílů a parametrů, za vyhodnocování efektivnosti a účinnosti procesů, včetně stanovení nápravných kroků,

- vlastník procesu v rámci těchto odpovědností je oprávněn vyžadovat součinnosti ostatních pracovníků zapojených do realizace procesu bez ohledu na jejich liniově funkční zařazení,
- jednotlivé procesy a dílčí odpovědnost v nich jsou upraveny samostatnými pravidly,

Projektové řízení

- řízení prostřednictvím dočasně vytvořených (pružných) struktur – projektů – za účelem realizace mimořádných úkolů nestandardního charakteru, tyto dočasně platné organizační struktury leží mimo liniové řízení,
- případné konflikty vyplývající z uplatňování různých principů/forem řízení v podniku řeší nejbližší společný liniový nadřízený zaměstnanců ve sporu.

7.1.3 Ekonomické a hospodářské ukazatele LČR

Hlavní náplní činnosti podniku je obhospodařování více než 1,2 mil. ha lesního majetku ve vlastnictví státu (téměř 86 % rozlohy všech státních lesů) a péče o více než 38 tisíc km určených vodních toků a bystřin (výrazný nárůst km spravovaných vodních toků oproti předešlým letem je od 1. 1. 2011 způsoben převodem správcovství od Zemědělské vodohospodářské správy v rámci její transformace). Roční těžby se pohybují průměrně kolem 7 mil. m³ dřeva.⁶²

Hospodářské a ekonomické ukazatele LČR (2015)	
Výměra lesa (ha)	1 228 000
Celková roční těžba (mil. m ³)	7,70
Počet zaměstnanců (osob)	3376
Celkový obrat (mld. Kč)	70,34
Roční zisk (mld. Kč)	5,39
Odvedeno do státního rozpočtu (mld. Kč)	5,6

Tab. 1: zdroj www.lesy.cz, zpracování vlastní

⁶² LESY ČR, *O společnosti*. [online].

Základem lesnické strategie podniku je trvale udržitelné hospodaření v lesích založené na maximálním využívání tvořivých sil přírody, které zajistí nepřetržité a vyvážené plnění produkčních funkcí svěřených lesů. Cílem podniku je vytváření stabilních, kvalitních, druhově, prostorově a věkově skupinovitě smíšených lesů.

LČR také zajišťují významnou službu pro vlastníky drobných soukromých lesů, a to výkon ze zákona určené funkce odborného lesního hospodáře na jejich majetcích.

Ekonomickou prioritou LČR je vyrovnané finanční hospodaření, financování lesnických činností z vlastních zdrojů a nezávislost na státním rozpočtu. Státní lesní majetek spravovaný LČR přináší stabilně zisk a naplňováním veřejných funkcí lesů slouží celé společnosti. V celé své historii se podnik nikdy nepropadl do ekonomické ztráty a postupem času se vypracoval do velmi dobré ekonomické kondice, o čemž svědčí jeho pravidelné zařazování mezi 100 nejlepších podnikatelských subjektů v ČR i hodnocení ratingových agentur, včetně porovnání mezi 31 státními podniky lesů v 22 evropských státech v rámci sdružení EUSTAFOR. Na tom se, kromě příznivého makroekonomického prostředí, nepochybně podílelo i liberální prostředí, které obhospodařování lesů zefektivnilo zvýšením produktivity práce.

Základní obchodní komoditou je pro LČR dřevní hmota. I přesto, že podnik používá několik obchodních metod většina z nich je založena na prodeji dříví „nastojato“. Tímto způsobem obchoduje státní podnik více než 90 % vytěženého objemu dříví.

Lesnické činnosti jsou zajištěny formou dodávky komplexních služeb. Výběrové řízení je prováděno, v souladu se zněním zákona o zadávání veřejných zakázek, z úrovně ředitelství podniku. Vytěžené dříví odkupuje smluvní partner na komplexní zakázce tzv. „při pni“.

Značné finanční prostředky LČR investují do obnovy imisemi poškozených lesů v pohraničních oblastech, do obnovy a údržby lesních cest, které dnes neslouží pouze pro obhospodařování lesa, ale i pro pěší turistiku a cykloturistiku.

Část zisku odvádí státní podnik prostřednictvím *Fondu zakladatele* do státního rozpočtu. Fond zakladatele byl zřízen v roce 2013, a LČR do něj odvádí finanční rezervy vytvořená v předchozím období a část zisku ze své činnosti.

Za účelem podpory rozvoje nejvýznamnějších veřejných funkcí lesů přijaly v roce 1999 LČR jeden ze svých základních dokumentů PROGRAM 2000 – zajištění cílů veřejného zájmu u LČR. Souhrnně bylo na realizaci konkrétních opatření v rámci Programu 2000 prostřednictvím organizačních jednotek podniku v období 2000 – 2010 vynaloženo přes

339 mil. Kč. Na přelomu let 2010 – 2011 došlo na základě zkušeností s dosavadní realizací Programu 2000 k jeho přepracování a doplnění. Aktualizovaný dokument s názvem PROGRAM 2020 – zajištění cílů veřejného zájmu u LČR je určen odborné veřejnosti, vlastníkům lesů a všem návštěvníkům a milovníkům přírody.

LČR jsou největším správcem chráněných území a nejdůležitějším partnerem orgánů ochrany přírody v České republice. Snahou LČR je respektovat režim stanovený pro obhospodařování lesů v chráněných územích.

„V roce 2007 LČR opakovaně získaly osvědčení o účasti v certifikaci lesů podle systému PEFC (Programme for the Endorsement of Forest Certification Schemes), který nezávislým auditem dokládá, že podnik se o svěřené lesy stará na základě principů trvalé udržitelnosti a obhospodařuje je k přírodě šetrným způsobem.“⁶³

7.2 Bavorské státní lesy

Bavorsko je největší spolkovou zemí SRN s druhou největší rozlohou lesů (2 558 461 ha) i lesnatostí (36 %) a plocha lesů, jejichž 7,5 % je vyhlášeno za lesy chráněné, pomalu narůstá. Na ploše 6 600 ha existuje více než 150 přírodních lesních rezervací. V nich se neprovádí žádné lesnické aktivity kromě zabezpečování cest a ochrany lesa. Bavorské státní lesy jsou veřejnou institucí ve vlastnictví Svobodného státu Bavorsko.

Řídí celý spravovaný majetek na principu přirozeného, trvale udržitelného lesního hospodářství na celém území. Důraz všech organizačních jednotek je kladen na společnou ochranu životního prostředí v tom nejlepší slova smyslu - tedy v trvale udržitelném.

Tato veřejná instituce podléhá právnímu dohledu ze strany bavorského ministerstva pro výživu, zemědělství a lesnictví.⁶⁴

⁶³ LESY ČR, *O společnosti*. [online].

⁶⁴ Viz - Bayerischen Staatsforsten [online].

Podíl majetkové držby ve Svobodném státu Bavorsko

Graf č. 2. Podíl majetkové držby v Bavorsku; zdroj www.baysf.de, zpracování vlastní

Bavorské státní lesy spravují 35 % lesa, 57 % všech lesů v Bavorsku patří 700 000 soukromých vlastníků.

Drobní vlastníci vytvářejí tzv. „lesní konsorcia“ – sdružení, která nyní soustřeďují více než 70 % všech soukromých a obecních lesů. Konsorcia dostávají granty na pokrytí administrativních nákladů a neobchodních investic.

7.2.1 Činnost BSF

Společnost Bavorské státní lesy byla založena jako veřejnoprávní instituce dne 1. července 2005. Došlo k reformě správy lesů, jejímž základním prvkem bylo oddělení administrativní a hospodářské odpovědnosti. Obchodní a hospodářské aspekty včetně loveckých aktivit byly ministerstvem výživy, zemědělství a lesního hospodářství přiděleny nově zřízené veřejnoprávní instituci Bavorské státní lesy (Bayerische Staatsforsten). Lesní správa byla spojena se správou zemědělství a byla posílena role lesních úřadů. Někdejších 127 úřadů přitom bylo nahrazeno 41 lesními závody a 47 zemědělskými a lesními úřady – lesnická část je dále dělena na lesní úseky.

Posláním státních lesů je trvale udržitelné obhospodařování Bavorského lesa, s jasným cílem: Státní lesy by měly být řízeny příkladně. Veškeré hospodářské činnosti se snaží BaySF provádět v souladu s trvalou udržitelností a následovat tradici Hanse Carl von Carlowitz, který před 300 lety razil tento termín.

Důraz je kladen na rovnováhu tří oblastí ekologie, ekonomika a sociální funkce lesů. Dostupnost dřeva jako obnovitelné a ekologické suroviny je pro místní občany

samozřejmostí. Příroda je podporována dle stávajících podmínek v souladu s principem biodiverzity. Ostatní mimoprodukční funkce lesa musí být zajištěny, včetně funkce rekreační.⁶⁵

7.2.2 Organizační struktura BSF

Bavorské státní lesy mají stupňovitou řídicí a kontrolní strukturu. Skládající se ze správní rady, dozorčí rady a poradního sboru.

Správní rada řídí společnost na vlastní odpovědnost na komerčním základě skládá se z generálního ředitele a rady. Informuje o všech důležitých změnách dozorčí radu.

Dozorčí rada stává z devíti zástupců Svobodného státu Bavorsko, hospodářů a zaměstnanců, kteří dohlíží na řízení. Dozorčí radě předsedá státní ministr pro výživu, zemědělství a lesnictví.

Dozorčí rada definuje základní směřování společnosti. Obvykle se konají čtyři zasedání dozorčí rady ročně.

Poradní sbor se skládá z 22 zúčastněných subjektů z oblasti politiky, průmyslu a lesnických asociací. Radí dozorčí radě a zprostředkovává sociální problémy, které ovlivňují správu národního lesa a lovu. Poradní sbor se schází dvakrát do roka.

Bavorský stát zajišťuje z prostředků odvedených státními lesy financování služeb prováděných ve veřejném zájmu. Na 1 ha soukromých a obecních lesů je věnováno v průměru 11 eur ročně.

Státní správu myslivosti vykonává Ministerstvo výživy, zemědělství a lesního hospodářství. V Bavorsku je na 6,3 mil. ha honiteb, z toho 40 % lesních. Mimo státní lesy má honitby 8 811 družstev a 2 415 soukromníků. Cílem státních orgánů politiky, je aby držitelé loveckého práva žili blízko svých honiteb.⁶⁶

⁶⁵ Viz - Bayerischen Staatsforsten [online].

⁶⁶ Bayerischen Staatsforsten [online].

7.2.3 Ekonomické a hospodářské ukazatele BSF

Bavorské státní lesy (BaySF) zakončily obchodní rok 2015 s výrazným ziskem, do bavorské státní pokladny odvedeno 65 milionů eur, z toho 6 milionů směřovalo do krizového fondu pro případ kalamitních situací v lesním hospodářství.

Lesnické činnosti zajišťuje organizace z části vlastními zaměstnanci a z části službově prostřednictvím třetí osoby. Veškeré dodávky služeb jsou realizovány jako dílčí, z důvodu konkrétní specializace dodavatelů prací.

Obchod se dřívím je základní kompetencí samotné společnosti. Část dřevní hmoty je prodávána na odvozním místě a část dodávána do dřevozpracujících podniků.

Smluvní zadávání lesnických prací v souladu se zněním Bavorského zákona o zadávání veřejných zakázek probíhá, na úrovni revíru příslušného lesního závodu, pro každou činnost zvlášť. Jedná se většinou o dodavatele, kteří vykonávají své činnosti v příslušném regionu. Hodnotícím kritériem je nejnižší nabídková cena, nebo ekonomicky nejvýhodnější nabídka.

Bavorské státní lesy jsou významným zaměstnavatelem a řadí se mezi přední zaměstnavatele všech spolkových zemí v počtu zaměstnanců. Přispívají tím k hospodářskému růstu a k zaměstnanosti, s důrazem na sociální aspekt státní organizace.

Hospodářské a ekonomické ukazatele BaySF (2015)	
Výměra lesa (ha)	805 000
Celková roční těžba (mil. m ³)	5,43
Počet zaměstnanců (osob)	2729
Celkový obrat (mil. eur.)	404,1
Roční zisk (mil. eur.)	65,5
Odvedeno do státního rozpočtu (mil. eur.)	65

Tab. 2: zdroj: www.baysf.de, vlastní zpracování

V roce 2016 zahájily BaySF kampaň, aby posílily povědomí veřejnosti o dříví z domácích zdrojů. Formou prezentace pod názvem „Dříví z Bavorska“ budou místní pozorovat logo s tímto názvem na transportech dříví z Bavorska a také na skládkách dříví v lese.⁶⁷

⁶⁷ Bayerischen Staatsforsten [online].

8 Zhodnocení

8.1 Zhodnocení komparovaných celků

V případě Lesů České republiky, s.p., i Bavorských státních lesů podléhají oba podniky režimu zákona o veřejných zakázkách. Praktická realizace veřejných lesnických zakázek se však v jednotlivých organizacích státních lesů výrazně liší.

Základní legislativní rámec je v případě LČR, s.p., vymezen zákonem o státním podniku č. 77/1997 Sb., z hospodářského hlediska v lesích lesním zákonem č. 289/1995 Sb. U bavorských státních lesů je základním regulativem zemský zákon o lesích pro Bavorsko č. 7902-1-L, a zákon o zřízení státního podniku Bavorské státní lesy z roku 2005.

Lesy ČR, s.p., nejsou zřízeny přímo zákonem tak jako Bavorské státní lesy. Zakladatelem je v tomto případě, v souladu se zněním zákona o státním podniku, Ministerstvo zemědělství, kdy veškeré zásady hospodaření vymezi ve statutu státního podniku.

Komparované podniky jsou z hlediska celospolečenského významu zásadním aktérem mající vliv na krajinu. Jejich poslání je z hlediska environmentálního, sociálního a ekologického shodné. Obě organizace se odvolávají na dodržování zásad hospodaření na principech trvalé udržitelnosti.

Zásadní rozdíly vykazují komparované celky v obchodní strategii a zadávání lesnických činností souvisejících s hospodařením v lese. Zatímco u LČR je lesnická zakázka zadávána jako tzv. komplexní, u Bavorských státních lesů jsou předmětem soutěže dílčí lesnické činnosti. Lesnické zakázky jsou u BSF vypisovány z úrovně nižších organizačních jednotek, u LČR jsou komplexní zakázky vypisovány z úrovně ředitelství celého podniku. Pojetí zadávání lesnických zakázek u státních lesů Bavorska umožňuje lépe a operativněji reagovat na provozní potřeby lesního hospodářství. Praxe v České republice je odlišná, zejména z důvodu ustáleného právního výkladu o zákonu zadávání veřejných zakázek. Kdy se považuje „drobení“ zakázek na menší za účelové obcházení tohoto zákona.

Z hlediska obchodu s dřívím je praxe u těchto organizací zcela odlišná. LČR většinu dřevní suroviny prodávají prostřednictvím komplexních zakázek tzv. „při pni“, jedná se o prodej dřeva nastojato, kdy smluvní partner vytěžené dříví dále prodává k dřevařskému zpracování. LČR se tímto způsobem vylučují z jakékoliv participace na následném využití dřevní hmoty a z příležitosti být spolehlivým partnerem dřevozpracujícího průmyslu.

BSF v tomto směru zvolili zcela odlišnou strategii, většina dříví je dodávána přímo do dřevozpracujícího závodu nebo prodávána na odvozním místě. Svobodný stát Bavorsko může přímo prostřednictvím státního podniku reagovat pružněji na situaci na trhu s dřívím. Lesy ČR mají v tomto ohledu pouze nepřímý nástroj, kdy mohou usměrnit zadání těžby dřeva smluvnímu partnerovi.

Zbývající ekonomické a hospodářské ukazatele jsou u obou státních podniků srovnatelné, a zásadně se neodlišují.

8.2 Celkové zhodnocení

Cílem diplomové práce bylo zhodnotit problematiku právní regulace a ekonomických aspektů státního podniku v České republice.

Zvolené metody byly pro zpracování práce dostačující, vhodně zvolené a přispěly k naplnění vytýčeného cíle. Dílčím cílem bylo porovnání právní úpravy lesů ve vlastnictví České republiky s právní úpravou Svobodného státu Bavorsko.

Použitelných zdrojů informací není v případě této formy právnických osob mnoho, jedná se především o monografie, které danou problematiku podrobně nepokrývají. Z odborných publikací bylo však možné poznatky získat.

Právní postavení státního podniku v ČR je v současnosti vymezeno zejména v zákoně o státním podniku. Stát prostřednictvím těchto organizací vykonává svá vlastnická práva. Stát má při výkonu svých práv operativnější prostor k zajišťování svého vlivu na danou hospodářskou činnost než při výkonu prostřednictvím jiné formy právnické osoby. Institut státního podniku by neměl být využíván v případech, kdy není nutné zajištění strategických potřeb státu.

Jednou z klíčových oblastí vlivu státu je životní prostředí. V případě státního podniku LČR je tato forma organizace opodstatněná a umožňuje státu plnění celospolečenských požadavků. Z ekonomického hlediska je v případě LČR nevhodný model obchodování s dřívím. Zvýšením podílu vytěženého dříví prodaného přímo dřevozpracujícími závody by došlo k optimalizaci obchodních vztahů a k navýšení vlivu na trhu s touto obnovitelnou surovinou.

Dílčím cílem bylo porovnání právní úpravy lesů ve vlastnictví České republiky s právní úpravou Svobodného státu Bavorsko. Při zpracování této části využil autor osobních

zkušeností a znalostí z praxe. Srovnávané celky vykazují v určitých ohledech stejné prvky, zásadně se liší obchodní politikou. V tomto případě byl cíl rovněž naplněn.

Perspektiva státních podniků v České republice je především ve specifických oborech, kde společenské zájmy převyšují ty hospodářské. V ostatních odvětvích tato forma již neodpovídá současné etapě hospodářského rozvoje.

Problematické je dosahování vyváženého hospodaření na základech efektivního, štíhlého a podnikatelsky orientovaného podniku s přihlédnutím k veřejnoprávní povaze této organizace.

Závěr

Právnícké osoby ve formě státních podniků jsou součástí našeho právního řádu již od vzniku Československé republiky. Význam těchto institucí byl rozdílný ve vztahu k politické reprezentaci.

V průběhu devadesátých let dvacátého století a následkem privatizací a restitucí majetku došlo k oslabení hospodářského významu některých státních podniků. Současně probíhající proces transformace vlastnických vztahů měl vliv na výrazný pokles majetku státu, se kterým v rozhodující míře hospodařili státní podniky. Koncem devadesátých let se právní úprava státních podniků ustálila přijetím zákona č. 77/1997 Sb., o státním podniku, jenž je s nepatrnými úpravami účinný dodnes.

Výhody státního podniku, jehož prostřednictvím vykonává stát svá vlastnická práva přináší možnost plnění významných hospodářských, společenských a dalších veřejně prospěšných zájmů.

Mezi nevýhody státních podniků přináší silná působnost zakladatele a jeho politický vliv na výběr statutárního zástupce. Víze zakladatele mohou být nereálné a splnitelné jen s obtížemi. Zadání, monitoring a kontrola zakladatele následně vyvolává neefektivní kroky, které vyvolávají v podnikatelském prostředí zdání nekompetentnosti. Dále pak vyskytující se přebujelá, neefektivní a těžkopádná organizace činností související s nadměrnou administrativou. Problematickým se jeví efektivita spravovaného majetku a využití jeho potenciálu k celospolečenskému užítku.

V souvislosti s aktuálním stavem státních podniků v České republice je pochopitelná existence státního podniku Lesy České republiky. Stát prostřednictvím tohoto podniku plní sociální, ekonomické a environmentální poslání. Význam a jedinečnost lesa a jeho vliv na krajinu je přínosem pro společnost. Stát prostřednictvím LČR, s.p., může reagovat na klimatické změny neboť lesní ekosystém je základem pro udržení vody v krajině.

Problémem u existence LČR, s.p. je z ekonomického pohledu obchodní strategie s dřevní hmotou. Systém zadávání veřejných zakázek a obchodní model zvolený managementem státního podniku neumožňuje jakoukoliv kontrolu nad obchodem s dřívím. Dochází tak k enormnímu exportu surového dříví do okolních států. Stát se touto cestou „zbavuje“ obnovitelné suroviny bez jakékoliv přidané hodnoty.

Vlastnictví lesů státem je předpokladem k eliminaci úbytku pozemků určených k plnění funkcí lesa v souvislosti s jejich využitím pro jiné účely. Hrozbou může být úbytek

zemědělské a lesní půdy jako takové, ať už se jedná o zemědělský půdní fond či ostatní pozemky mající vliv na krajinou tvorbu.

Vyvážený vzhled krajiny, kde se střídají lesy s loukami a pole s rybníky je ukázkou vztahu člověka ke své zemi. Tradice obhospodařování státního majetku má hluboké kořeny v každém z nás. Přístup do lesů a volné krajiny je umožněn všem bez jakýchkoliv rozdílů. Na státním podniku hospodařícím s tímto svěřeným majetkem leží odpovědnost nakládat s ním trvale udržitelným způsobem, aby se jeho krásou mohli potěšit i příští generace.

Jen málokdo z občanů České republiky se při zpěvu národní hymny zamyslí nad slovy a jejich významem: *„voda hučí po lučinách, bory šumí po skalínách, v sadě skví se jara květ, zemský ráj to na pohled!“*

Seznam použitých zdrojů

- 1) BURSÍKOVÁ, Lenka, SVOBODA, Tomáš, BENÁK, Jaroslav, KRÝSA, Ivo, SOCHOROVÁ, Dagmar, VITOUL, Vlastimil. *Právnícké osoby veřejného práva z perspektivy veřejnoprávní a soukromoprávní*, 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014. 144 s. ISBN 978-80-210-7774-4.
- 2) CEMPÍREK, Martin. *Vývoj právní úpravy lesů*. 1.vyd. Ostrava: Key publishing, 2013, 124 s. ISBN 978-80-7418-187-0.
- 3) DROBNÍK, Jaroslav, DVOŘÁK, Petr. *Lesní zákon komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2010, 304 s. ISBN 978-80-7357-425-3.
- 4) ELIÁŠ, Karel a kol., *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2.
- 4) HAVLAN, Petr, a kol. *Majetek státu v platné právní úpravě*, 3. vyd. Praha: Linde, 2010. 503 s. ISBN 978-80-7201-796-6.
- 5) HRIB, Michal a kol. *Lesy v České republice*. 1. vyd. Praha, 2009, 399 s.
- 6) PLÍVA, Stanislav. *Hospodaření s majetkem státu*, 2. vyd. Praha: nakladatelství C.H. Beck, 2004. 386 s. ISBN 80-7179-811-8.
- 7) POKORNÁ, J., HOLEJŠOVSKÝ, J., PEKÁREK, M. a kol. *Obchodní společnosti a družstva*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, 448 s. ISBN 978-80-7400-475-9.
- 8) RABAN, Přemysl. *Státní podnik (poslání, práva, povinnosti)*. 1. vyd. Praha: vydavatelství a nakladatelství ROH, vydala Práce, 1988. 88 s.
- 9) VEČEŘ, Igor. *Podnikové právo*. 1. vyd. Praha: Leges, 2013, 186 s. ISBN 978-80-87576-46-5.

Elektronické prameny

- 1) Bayerischen Staatsforsten [online]. [cit. 2017-2-26]. Dostupné z WWW: <http://www.baysf.de/de/ueber-uns/organe.html>.
- 2) Důvodová zpráva k zákonu č. 77/1997 Sb. o státním podniku. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 2017-3-13].
- 3) HROCH, Jan. *Státní podniky v České republice a v Evropě*, Kulturní noviny. [online]. 2015. č.46. [cit. 2017-2-26]. Dostupné z WWW: <http://www.kulturni-noviny.cz/nezavisle-vydavatelske-a-medialni-druzstvo/archiv/online/2015/5648f6fd88a35/5648fbb1f147d>
- 4) JUSTICE CZ, oficiální server českého soudnictví. *Zakládací listina státního podniku Lesy České republiky*. [online]. [cit. 2017-2-26]. Dostupné z WWW: <https://or.justice.cz/ias/ui/vypis-sl-firma?subjektId=705650>
- 5) LESY ČR, *Koncepce strategického rozvoje podniku Lesy České republiky, s.p. pro období let 2015-2019* [online]. (PDF). [cit. 2017-2-26]. Dostupné z WWW: <http://www.lesy.cz/o-nas/dokumenty-ke-stazeni/Stranky/default.aspx>
- 6) LESY ČR, *O společnosti*. [online]. [cit. 2017-2-26]. Dostupné z WWW: <http://www.lesy.cz/o-nas/profil-firmy/Stranky/default.aspx>
- 7) LESY ČR, *Statut státního podniku Lesy České republiky, s.p.* [online]. (PDF). [cit. 2017-2-26]. Dostupné z WWW: <http://www.lesy.cz/o-nas/profil-firmy/Stranky/informace-pro-verejnost2.aspx>
- 8) NALUS, *Vyhledávání rozhodnutí Ústavního soudu České republiky*. [online]. [cit. 2017-2-26]. Dostupné z WWW: <http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=53282&pos=2&cnt=23&typ=result>
- 9) OLIVA, Jiří. *Úspěšný ředitel Lesů ČR se musí především umět obklopit schopnými lidmi*. [online]. Lesnická práce. Časopis pro lesnicko–dřevařskou vědu a praxi. Únor 2017. [cit. 2017-2-26]. Dostupné z WWW: <http://www.silvarium.cz/lesnictvi/unorova-lesnicka-prace-rozhovory-se-tremi-vyznamnymi-osobnostmi-ceskeho-lesnictvi>
- 10) PLÍVA, Stanislav. *Právní slovník*, 3. vyd. 2009 In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 2017-3-13].
- 11) PLÍVA, Stanislav. *K pojetí nové úpravy hospodaření s majetkem státu, Právní rozhledy*. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 2017-3-13].

12) Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 2017-3-13].

13) Zákon č. 111/1990 o státním podniku. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 2017-3-13].

14) Zákon č. 88/1988 o státním podniku. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 2017-3-13].

15) Zákon č. 219/2000 o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 2017-3-13].

16) Zákon č. 77/1997 Sb. o státním podniku. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 2017-3-13].

Seznam grafů

Graf č.1. Podíl majetkové držby v České republice

Graf č.2. Podíl majetkové držby v Bavorsku

Seznam tabulek

Tabulka č.1. Hospodářské a ekonomické ukazatele LČR (2015)

Tabulka č.1. Hospodářské a ekonomické ukazatele BaySF (2015)

Seznam zkratek

BaySF (BSF)	Bavorské státní lesy, státní podnik
Lesní zákon	Zákon č. 289/1995 Sb. o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon)
Lesy ČR (LČR)	Lesy České republiky, státní podnik
S.P. (s.p.)	státní podnik
Zákon o státním podniku	Zákon č. 77/1997 Sb. o státním podniku.